

'Het gaat vooral over
communiceren.'
Albert van Leeuwen

'Dit zijn de moeilijke tijden.
Durf dus te investeren.'
Henk de Roest

'Denk vanuit de
mogelijkheden.'
Erick Versloot

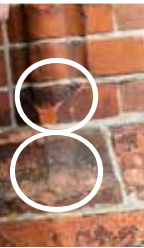
#Huis
voor de
toekomst

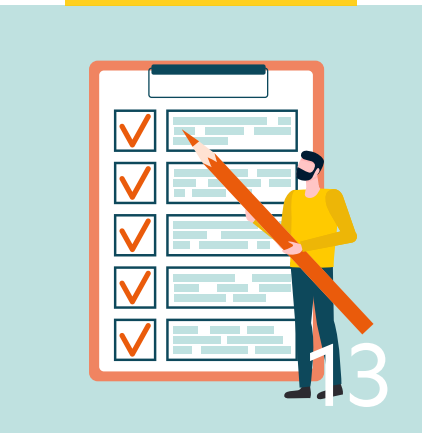
"Besteed aandacht aan weerstanden, ga in gesprek."
*Expert
Albert van Leeuwen
aan het woord*

18

8

13

14

24

26

30

32

In dit nummer

5
Spitsvondig
Quotum en solidariteitskas

8
Expert aan het woord
Albert van Leeuwen

13
Stap voor stap:
Herbestemmen of afstoten kerkgebouw

14
Toerusting
Het kerkgebouw: aanpassen, hergebruiken of herbestemmen?

18
Do's & Don'ts
Multifunctioneel gebruik van de kerkzaal

24
Vijf tips over
Je gebouw rendabel inzetten voor kerk én dorp

26
Kom binnen!
Kijk rond in de Oude Kerk te Maasland

30
Wat kosten kerkstoelen?

32
Spiegelgesprek
Henk & Gerben

35
Facts & Figures

32
Aan het loket
Vragen over keuzes rondom het kerkgebouw

41
Column
Magriet van der Kooi

Redactioneel

#Huis voor de toekomst

Herbestemmen en afstoten van het kerkgebouw, is dat nu een thema om een heel nummer van het magazine Kerkbeheer aan te wijden? Kerkrentmeesters zijn er toch juist om die kerkgebouwen in stand te houden? Moeten we daar dan niet juist over spreken?

Toch is het een onderwerp waar meer en meer kerken mee te maken krijgen. De kerk krimpt en dat heeft tot gevolg dat we minder ruimte nodig hebben voor kerkelijke activiteiten.

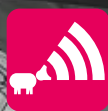
Maar is nadenken over herbestemmen en/of afstoten niet in de eerste plaats nadenken over hoe je als kerk de ruimte gebruikt die je zelf niet meer nodig hebt? Koste wat kost ruimte in stand houden zonder er een bestemming aan te geven, is zonde. Zeker nu er in onze maatschappij zoveel vraag naar ruimte is.

Soms zul je als kerk dan een gebouw juist in bezit houden om de ruimte op een andere, nieuwe manier te benutten (het voorbeeld van de Protestantse Gemeente te Mijdrecht, pagina 24). In andere gevallen worden er kerkgebouwen verkocht, maar ontstaan door samenwerking nieuwe, vruchtbare gemeen-

schappen (het voorbeeld van de Protestantse Gemeente Philippine-Sas van Gent-Sluis, pagina 8). In alle gevallen gaat het erom hoe je het proces aangaat. Heel belangrijk daarbij is het als kerk eerst je beleid te bepalen. Wie willen we als gemeente zijn en wat hebben we daarvoor nodig? Kortom, het is nadenken over de kerk als huis voor de toekomst. Kernwoord tijdens het hele proces is communicatie. Daarin mogen we ook het vertrouwen hebben dat Gods werk altijd doorgaat. Als er een deur sluit, gaat elders een venster open.

In dit nummer vind je praktijkvoorbeelden die de verschillende zijden van het thema belichten en introduceren we als VKB een stappenplan 'Herbestemmen en afstoten', een nieuwe VKB dienst waarbij we colleges ondersteunen tijdens het proces voorafgaand aan de sluiting van een kerkgebouw. Je vindt het stappenplan op pagina 13 van dit nummer en je leest er alles over in het artikel op pagina 16.

Wilnanda Hukom
Eindredacteur

schaapsound

Grote Kerk Nijkerk
LED DISPLAYS, KERK-TV EN GELUID
DRAADLOZE BEDIENING VAN GELUID EN KERK-TV

KERKGELUIDSINSTALLATIES | PRESENTATIE/KERKTV
AKOESTIEK | NETWERK/WIFI | VERLICHTING | DOMOTICA

Zwolle | Ridderkerk | Roermond
www.schaapsound.nl

bestuursgemak

**“Eindelijk kunnen we alles terugvinden,
ook als er bestuurswisselingen zijn”**

De digitale oplossing voor besturen
die werken met vrijwilligers

- » **Eenvoudig samenwerken**
- » **Centrale opslag**
- » **Gebaseerd op Microsoft**
- » **AVG-proof**

www.bestuursgemak.nl | info@bestuursgemak.nl | 06 - 22 17 60 20

**Vanaf
€ 49 per maand**

Nieuw als kerkrentmeester?

Bestel het gratis welkomstpakket

Scan de QR-code om te bestellen
of kijk op www.kerkrentmeester.nl/welkom

Rik Buddenberg

Quotum en solidariteitskas

De jaarlijkse afdracht van lokale gemeenten aan de Protestantse Kerk in Nederland, het quotum, is bedoeld om de lasten van de landelijke kerk (inclusief classes) te dekken. Dit quotum is vooral gebaseerd op de opbrengst levend geld.

Vraagtekens

Uit een oogpunt van draagkracht en solidariteit kun je daar vraagtekens bij zetten. Immers veel gemeenten hebben ook inkomsten uit vermogen waardoor gemeenten met verhoudingsgewijs veel levend geld relatief meer bijdragen aan de quotumafdracht dan gemeenten met veel vermogen en weinig levend geld. De huidige regeling sluit ook niet aan bij het concept van toekomstgericht kerk-zijn, omdat nieuwe vormen van kerk-zijn (pioniersplekken, etcetera) vaak geen vermogen hebben en vooral levend geld als baten hebben. Het ligt dus meer voor de hand om de totale baten (levend geld en inkomsten uit vermogen) te nemen als grondslag voor de berekening van het quotum. Omdat de grondslag breder wordt dan alleen levend geld, kan bij gelijke opbrengst het percentage van de afdracht naar beneden.

Nieuwe regeling quotumafdracht

De Kleine Synode heeft hiertoe inmiddels besloten en de nieuwe regeling gaat per 1 januari 2025 in. Als VKB juichen wij deze nieuwe regeling toe omdat wij hier al jaren voor hebben gepleit en content zijn dat dit nu eindelijk zijn beslag heeft gekregen.

Nieuwe grondslag solidariteitskas

De solidariteitskas is bedoeld voor steunverlening aan gemeenten en diaconieën. De financiering met €5,- per belijdend lid leidt tot een daling van de jaarlijkse opbrengsten. Daarnaast wordt een deel van de structurele lasten van de landelijke

kerk gedekt uit de solidariteitskas. Een vorm van oneigenlijke financiering, omdat het quotum hiervoor bedoeld is. De Kleine Synode heeft deze problemen opgelost door voor de solidariteitskas een nieuwe grondslag te introduceren, namelijk het vrij beschikbare vermogen, waarover een promillage wordt afgedragen. Gemeenten met veel draagkracht helpen zodoende gemeenten met weinig draagkracht. Tegelijkertijd wordt hier weer een uitzondering gemaakt voor gemeenten en diaconieën, die aantoonbaar solidair zijn met andere gemeenten en diaconieën. Via een nog op te stellen regeling 'Vermindering bijdrage solidariteitskas' hoeven deze gemeenten en diaconieën minder of niet bij te dragen aan de solidariteitskas.

Bewerkelijkheid

Als VKB hebben wij afstand genomen van dit voorstel. Solidariteit en uitvoerbaarheid staan vaak op gespannen voet met elkaar. Wij zijn namelijk sceptisch over de bewerkelijkheid, die zit in een aparte grondslag met tevens nog een uitzonderingsmogelijkheid. En omdat de opbrengst uit vermogen straks middels het quotum al belast wordt, zou een extra percentagetoeslag voor de solidariteitskas kunnen volstaan. Juist in het kader van lichter kerk-zijn had de kerk zichzelf een goede dienst kunnen bewijzen door de afdracht minder bewerkelijk te maken. Het was logischer geweest om de discussie over solidariteit tussen gemeenten door middel van een bijdrage uit het vermogen te voeren zoals die door de Synode is aangezwengeld in het rapport 'Werkzaam Vermogen'.

Nieuws

maatschappij
van welstand

Groen denken en doen: Een volgende stap voor groene kerken

Kerken hebben een voortrekkersrol als het gaat om duurzaamheid. Zij kunnen een voorbeeld zijn voor de maatschappij en samen met de omgeving werken aan het verkleinen van hun CO²-voetafdruk. Tegelijkertijd geloven wij dat een duurzame transitie verder gaat dan de focus op CO². Het gaat ook over zingeving, leven van genoeg, barmhartigheid, rechtvaardigheid en een leven in verbinding met elkaar en alles wat leeft. Met deze speciale regeling 'Groen denken en doen' wil Maatschappij van Welstand in 2024 lokale groene kerken stimuleren om een volgende stap te zetten op het gebied van duurzaamheid.

Deze regeling is bedoeld voor projecten van kerken die aangesloten zijn bij het netwerk van GroeneKerken, of van plan zijn dit te doen. Maatschappij van Welstand en Kerk in Actie zijn de dragers van GroeneKerken, een netwerk van meer dan 450 kerken uit 20 verschillende denominaties. Met deze regeling wil Maatschappij van Welstand kerkvergroeners ondersteunen om de volgende stap te

zetten, zodat kerken steeds meer inspirerende plekken van hoop worden voor een duurzaam leven. Zij willen met deze regeling projecten ondersteunen die gericht zijn op het vergroten van bewustwording of die groener gedrag stimuleren van gemeenteleden en betrokkenen. Maar ook initiatieven waar de lokale kerk de kartrekker is in een duurzaam project voor de samenleving. Je kunt tot 31 december 2024 aanvragen indienen voor deze regeling.

Meer informatie over deze regeling vind je op de website van Maatschappij van Welstand: mvw.nl/donatie-aanvragen/groen-denken-en-doen/.

Dien je
aanvraag in

VOG wordt verplicht voor medewerkers en vrijwilligers Protestantse Kerk

In haar vergadering van 20 april besloot de generale synode unaniem dat een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) per 1 juli 2025 verplicht wordt voor medewerkers en vrijwilligers van lokale gemeenten binnen de Protestantse Kerk. Daarnaast moeten twee vertrouwenspersonen worden aangesteld.

De Protestantse Kerk wil een veilige kerk zijn. Daarom besloot de generale synode in november 2022 aan het Generale College voor de Kerkorde (GCKO) te vragen om voorstellen te doen voor een regeling voor het aanstellen van vertrouwenspersonen en een regeling die predikanten, kerkelijk werkers en ook vrijwilligers en ambtsdragers verplicht tot het hebben van een Verklaring Omtrent Gedrag. Een VOG is een verklaring van het Ministerie van Justitie en Veiligheid waaruit blijkt dat iemands gedrag geen bezwaar vormt bij het uitoefenen van een nieuwe taak of functie in de samenleving.

Lees het hele artikel op de website van de Protestantse Kerk: protestantsekerk.nl/nieuws/vog-wordt-verplicht-voor-medewerkers-en-vrijwilligers-protestantse-kerk/

Inspiratiedag over het rentmeesterschap van de toekomst

Visie en kennisuitwisseling over het combineren van kansen voor financiële duurzaamheid van de kerk met het dienstbaar zijn aan uitdagingen in de samenleving.

Kerkbestuurders staan voor de uitdaging om te komen tot beleid dat de (financiële) duurzaamheid van de kerk garandeert, op een manier die niet alleen zorg draagt voor de kerk, maar ook voor de aarde en de toekomstige generaties. De Protestantse Gemeente Winsum wil hierover in gesprek met andere kerken. Samen met de VKB en Kerk in Actie organiseert de Protestantse Gemeente Winsum daarom een inspiratiedag voor professionals en vrijwilligers die zich bezighouden met het beheer van geld en goed voor de kerk. De bijdrage aan deze inspiratiedag is €39,95 per persoon (inclusief lunch).

Voor meer informatie, het programma en de mogelijkheid om aan te melden scan je de QR-code.

Schrijf je in voor de inspiratiedag

Wereldkerken in Nederland

Redactie: Madelon Grant,
Sebastiaan van der Lans, Anne
Versloot, Tamarra Willemsz
Fotografie: Bram Petraeus
Uitgever: nai010 Uitgevers

€ 49,95

Ned | ISBN 978-94-6208-859-7
hardcover | 240 p. | 25 x 32,5 cm

Wereldkerken in Nederland

In 'Wereldkerken in Nederland' onthullen Museum Catharijneconvent en Samen Kerk In Nederland (SKIN) de fascinerende wereld van de diversiteit van het christendom in Nederland als gevolg van migratie vroeger en nu. Aan de hand van kleurrijke foto's en persoonlijke verhalen neemt het boek je mee naar 36 voor veel mensen nog onbekende kerken met de meest verrassende kerkinterieurs. Door deze reis langs de vele internationale kerken die Nederland rijk is kom je op de meest onverwachte plekken: niet alleen in historische stadscentra, maar ook op industrieterreinen of in een voormalige drukkerij. Het boek is een vervolg op het monumentale standaardwerk Kerkinterieurs in Nederland uit 2016.

Maak kennis met de geschiedenis van nieuwkomers en hun kerken in Nederland, vanaf de 16de tot aan de 21ste eeuw, aan de hand van prachtige foto's van Zilveren Camera-winnaar Bram Petraeus. De foto's komen nog meer tot leven dankzij bijzondere verhalen vanuit de kerkgemeenschappen. Ook bevat het boek analyses van experts die de tradities van de geportretteerde kerken toelichten, en ingaan op het hedendaagse debat over diversiteit en migratie.

Wereldkerken in Nederland toont de rijkdom van ons christelijk erfgoed, dat altijd in beweging blijft, en laat zien hoe het christendom in Nederland alle delen van de wereld weerspiegelt. Dit verrassende en vernieuwende project onthult de verborgen schatten van het Nederlandse christendom en geeft ze een gezicht.

In gesprek met Albert van Leeuwen

Nieuw perspectief na herbestemming kerken

“Naast een gedegen proces, gaat het vooral over communiceren.”

Albert van Leeuwen

Vorig jaar namen we als VKB het initiatief vragenlijsten uit te zetten onder de colleges van kerkrentmeesters over de ervaringen met herbestemmen en afstoten van kerkgebouwen, om inzicht te krijgen in dergelijke ingrijpende en complexe processen en ervan te kunnen leren. Een van de gedeelde ervaringen is die van de Protestantse Gemeente Philippine-Sas van Gent-Sluiskil in Zeeuws Vlaanderen. Hierover ging ik in gesprek met Albert van Leeuwen. Wat ging goed en wat waren valkuilen in het proces?

Door de krimp in kerkbezoek, de druk op de inkomsten levend geld en de afnemende bestuurskracht, die we al langere tijd zien, komen de vraagstukken herbestemmen en afstoten steeds vaker op het bordje van het college van kerkrentmeesters. Praktijkvoorbeelden kunnen dan helpen het proces in de eigen gemeente op een goede manier te starten. Albert van Leeuwen (voorzitter van de kerkenraad, lid van het college van kerkrentmeesters en inmiddels tevens en van de kosters van het kerkgebouw van de Protestantse Gemeente Hoek) neemt me in vogelvlucht mee door de recente geschiedenis van de Protestantse Gemeente Philippine-Sas van Gent-Sluiskil, waarin besluiten zijn genomen het aantal kerkgebouwen te reduceren.

Ik ontmoet Albert bij de Hervormde kerk in Philippine. Oorspronkelijk dateert dit gebouw uit 1645. Wegens bouwvalligheid is het eind 19e eeuw gesloopt, waarna in 1900 een nieuwe kerk werd gebouwd. Nu, ruim 120 jaar later, is het kerkgebouw verkocht.

Historie

De protestantse gemeente is een minderheid ten opzichte van de katholieke gemeenschap. Sas van Gent was een wat grotere gemeente. Philippine is redelijk klein en door de komst van industrie wat gegroeid. Sluiskil, ook een kleine gemeente, is in de jaren 60 gegroeid, in 1964 is een nieuwe kerk gebouwd. Later trok de industrie weg uit Sas van Gent wat leidde tot een krimp, ook in de protestantse gemeente aldaar. Wel was er een samenwerking met Phillipine en in de jaren '70 zijn ze samengegaan. In het verleden was Sluiskil zelfstandig. Het kerkgebouw van Sas van Gent was van rond 1800. Er was sprake van achterstallig onderhoud. Rond 1995 is het besluit genomen het kerkgebouw af te stoten.

Terugkijkend geeft Albert aan dat dit proces destijds goed is verlopen. "Iedereen had er vrede mee, de visie was dat er op termijn sprake was van teveel kerkgebouwen. Het voornemen om aansluitend aan deze verkoop een van de twee andere kerkgebouwen te

verkopen is bij een voornemen gebleven. Vervolgens is geprobeerd Phillipine 'in de lucht te houden', er was sprake van nog wat jonge aanwas. Wel was er een plan om op (korte) termijn het kerkgebouw van Philippine te verkopen. Echter, er kwamen bezwaren vanuit de kerkleden. Dat proces heeft jaren geduurd. Rond 2000 was er sprake van afnemende betrokkenheid in kerkbezoek en druk op aantallen leden en bestuurders. Een nieuw proces werd gestart. Sluiskil had een nieuwer, maar wel groter kerkgebouw en minder kosten. Het besluit werd genomen het kerkgebouw van Philippine af te stoten." Albert kijkt op die tijd met gemengde gevoelens terug. "Het proces is destijds (2016) niet goed gegaan. Er ontstonden conflicten, het plan viel niet goed in de gemeente, het ging veel te snel, de gemeente voelde zich voor het blok gezet en er was te weinig oog voor de emotionele kant van het proces." Overigens geeft Albert aan dat er nu nauwelijks meer iets van te merken is. Nog voor de coronaperiode is de definitieve beslissing gevallen. In januari 2023 is het kerkgebouw van Philippine verkocht en aansluitend ook dat van Sluiskil. Het ging uiteindelijk sneller dan gedacht.

"We hebben de leerpunten gebruikt uit het eerste, mislukte proces."

Een nieuwe plaats van samenkomst

In de tussentijd werd er gestart met het zoeken naar een nieuwe plaats van samenkomst. Die plaats werd vrij snel gevonden: in Hoek. Er werd een plan gemaakt van samen kerken met de Protestantse Gemeente Hoek. Vanuit beide gemeenten is daar positief op gereageerd en het wordt als opbouwend ervaren. Er zijn weinig mensen afgehaakt. Inmiddels zijn er plannen om per 1 januari 2025 te fuseren.

Stand van zaken kerkgebouwen

Het kerkgebouw van Sas van Gent is met problemen verkocht. Er was sprake van vervuilde grond. Het is

verkocht aan een ingenieursbureau. Het kerkgebouw van Philippine is verkocht aan 2 ondernemers die er een kapsalon en koffiehuis gaan exploiteren. De plannen zijn inmiddels gemaakt en breed bekend. Het kerkgebouw van Sluiskil is verkocht aan een projectontwikkelaar. Van de oude kerkgebouwen heeft alles een herbestemming gekregen. Zo is het orgel uit het kerkgebouw in Sluiskil overgedragen aan de Protestantse Gemeente Oosthoek te Hulst.

Terugkijkend

Gezien de complexiteit van dit ingrijpende proces ben ik vooral benieuwd hoe Albert op dit alles reflecteert. Albert legt uit hoe de gesprekken met de gemeente in Hoek zijn gestart en hoe het proces is verlopen: "Ik ontmoette de voorzitter van de Protestantse Gemeente Hoek op een bijeenkomst van de VKB en daar bespraken we elkaars situatie. Na enkele gesprekken hebben we in onze kerkenraden het balletje opgeworpen om eens na te denken over de toekomst

en over samenwerking. Na verschillende vergaderingen is een eerste gezamenlijke bijeenkomst georganiseerd in februari 2022, onder leiding van een externe procesbegeleidster. Die heeft vooral ingezet op een goede verbinding. De sfeer was informeel: eerst elkaar leren kennen. Vervolgens zijn we in contact getreden met de gemeenteleden." Albert geeft daarbij aan dat corona het proces heeft versneld. Al vrij snel gingen de gemeenten samen kerken.

Het proces van de verkoop van de kerk in Philippine kent kanttekeningen. Er zijn twee fases nodig geweest voor de verkoop. Albert vertelt: "Er kwam eigenlijk al snel belangstelling voor het kerkgebouw en er werden gesprekken gevoerd. Wat wij belangrijk vonden was de herbestemming. Het moest passen bij het dorp en niet al teveel weerstand oproepen. Wat bij de eerste poging, in 2016, niet goed ging, is dat er een plan werd gepresenteerd zonder draagvlak. Er was te weinig gecommuniceerd, gemeenteleden waren er onvoldoende bij betrokken. Misschien hebben we te veel willen doordrukken. Later is er veel zorgvuldiger geacteerd, er zijn mensen nauw betrokken geweest bij de plannenmakerij en er is vooral goed geluisterd. Ik kan me nog goed herinneren dat mij werd gevraagd het proces weer vlot te trekken, waar ik overigens wel even over heb moeten nadenken. Daarbij heb ik vooral ingezet op een procesbegeleider die sterk is op de 'oranje kant van het proces', het goed in de rol zetten van de kerkenraad en het college van kerkrentmeesters, oog hebben voor de gevoeligheden en emoties, duidelijk, eerlijk en frequent communiceren met de gemeenteleden en het tempo afstemmen op gedragenheid. Overigens kunnen we vaststellen dat de herstart en de manier waarop we die hebben aangevlogen, uit nood is geboren, omdat we waren vastgelopen. We hebben de leerpunten gebruikt uit het eerste mislukte proces."

"Bij de nieuwe opstart hebben we ingezet op het zoeken naar een nieuwe vierplek en parallel lag er een visie op de kerkgebouwen. Dat heeft alles in een breder perspectief gezet en het proces soepeler doen verlopen. Door wat langer de tijd te nemen is er een acceptatie ontstaan. Uiteindelijk heeft dat geleid tot het samen kerken met de Protestantse Gemeente Hoek, naar tevredenheid en met een warm welkom. Ik herinner mij de eerste dienst nog heel goed, die stond in het teken van ontvangst van de gastgemeente. Dat heeft bij iedereen hierbij betrokken een goede indruk achtergelaten."

"Besteed aandacht aan weerstanden, ga in gesprek."

Zakelijk

Op zakelijk gebied moesten natuurlijk wel een aantal zaken geregeld worden. Albert legt uit: "Financieel dragen we bij via een vast bedrag en er zijn ook bijdragen in de vorm van werkzaamheden, zoals in de keuken en als koster. Het voordeel daarvan is dat je snel in contact treedt en mensen leert kennen. We hebben de gemeenteleden eraan herinnerd dat we nog steeds een zelfstandige gemeente zijn en dat we onze verantwoordelijkheid moeten nemen, zoals bijvoorbeeld het regelen van een begrafenis. Het risico was dat de predikant werd overstelpt met vragen en verzoeken. Maar dat is uiteindelijk in goede banen geleid."

Fusie

Inmiddels zijn beide samenwerkende gemeenten met elkaar in gesprek over een fusie. Albert: "Dat proces loopt goed. We hebben samen goede gesprekken gevoerd. Dat heeft resulterend in een

beleidsplan - inclusief de 5 elementen van een levende kerk - met een nieuwe missie en visie. De plaatselijke regeling is in conceptvorm af en wordt voorgelegd aan alle partijen die in het proces er iets van hebben gevonden. De handleiding 'plaatselijke regeling' is daarbij zeer behulpzaam geweest. Een aandachtspunt is dat we goed nadenken over hoe we achterblijven in de dorpen, hoe we als kerk herkenbaar en zichtbaar blijven. Die gesprekken lopen en de eerste activiteiten zijn in voorbereiding."

Tot slot, enkele adviezen

Afrondend deelt Albert graag een aantal adviezen met ons, waarmee collega-kerkbestuurders hun voordeel kunnen doen: "Naast een gedegen proces, een goede voorbereiding en vastlegging, gaat het vooral over communiceren. Oog hebben voor de emoties en wat er leeft in de gemeente. Regelmatig gemeentevondens beleggen, een consistente boodschap overbrengen en het waarom en waartoe blijven toelichten. Verder is het ook zeker raadzaam een goede procesbegeleider in de hand te nemen. Besteed aandacht aan weerstanden, ga in gesprek, zoek echt de verdieping met elkaar. Na de verkoop van een kerkgebouw is het belangrijk om veel aandacht te besteden aan een passend afscheid

van het gebouw. Betrek daarbij de gemeenteleden en sluit het positief af."

"In de kern liep ons proces soepel door open te zijn naar de gemeente en te zorgen dat de kerkenraad op één lijn zat én zit. Voer die gesprekken met de kerkenraad intern en houdt ze ook binnenskamers. Daar kun je met de procesbegeleider scherp op zijn. Je moet je ervan bewust zijn dat je met een groeitraject bezig bent. Wel is het belangrijk zelf een beleid scherp te hebben en daarna ruimte te bieden aan de gemeente, en die ook mee te nemen, zowel op inhoud als proces. Ook is het belangrijk goede analyses te delen met de gemeente, zodat de noodzaak tot het zetten van vervolgstappen begrepen wordt."

Hoe we als VKB andere kerken kunnen ondersteunen in dergelijke processen?

Naar aanleiding van al deze ervaringen heeft de VKB samen met Albert een stappenplan ontwikkeld die we binnenkort ter beschikking stellen aan gemeenten die met dergelijke vraagstukken te maken hebben of krijgen. Hoe dit werkt? Je leest er meer over op pagina .... van deze editie van Kerkbeheer.

ZORGHUIVESTING

CAREBEK UW PARTNER VOOR EEN TOEKOMSTGERICHTE & DUURZAME KERK.

Carebeek is een ontwikkelaar in maatschappelijk vastgoed waaronder zorgwoningen en kerken. Carebeek heeft diverse kerken in herontwikkeling naar zorgwoningen en in sommige gevallen inclusief een nieuw te bouwen (kleinere) kerkzaal. onderstaand een drietal actuele kerklocaties in ontwikkeling / aanbouw.

Almelo, 42 senioren appartementen met ontmoetingsruimte.

Heerhugowaard, 42 zorgwoningen met dagbesteding in de kerk.

Waalwijk, 44 senioren appartementen met ontmoetingsruimte.

Wij gaan graag vrijblijvend in gesprek om de (on)mogelijkheden te bespreken als u nadenkt over verkoop en/of herontwikkeling van een locatie.

www.carebeek.nl - tel: 0318-693727

Van Dam-orgel Grote of Onze Lieve Vrouwekerk Tholen

In opdracht van het college van kerkrentmeesters van de Hervormde gemeente te Tholen heeft orgelmaker Henk van Eeken een restauratieplan met begroting opgesteld voor het Van Dam-orgel (1832) in de Grote of Onze Lieve Vrouwekerk in Tholen. Onderdeel van het plan was het verplaatsen van het orgel ten behoeve van onder meer het adequaat kunnen onderhouden van het orgel. Van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) ontving Van Eeken lof voor zijn benadering van het monument en voor de grondigheid van het restauratierapport. De in het restauratierapport opgevoerde werkzaamheden en de begroting zijn door de RCE volledig subsidiabel verklaard. In aanvulling op de normale subsidieregelingen verleende de RCE in het kader van de Subsidieregeling restauratie klinkend erfgoed een subsidie van €259.688.

In 2023 is een herzien subsidietraject bij de Provincie Zeeland doorlopen, nadat in 2022 de kerkrentmeesters de te beperkte toekenning voor fase I niet accepteerden. Nadat de restauratiefasen I en II werden geïntegreerd, waarbij verplaatsing van het orgel niet meer aan de orde is, hebben de Hervormde gemeente Tholen en Van Eeken in onderling overleg afscheid van elkaar genomen. De Hervormde gemeente Tholen dankt Van Eeken voor al het goede werk wat hij vanaf 1996 voor de Hervormde gemeente Tholen heeft gedaan en benadrukt dat Van Eeken geen enkel verwijt treft.

fjellet

samenwerking op een hoger plan

Wij helpen je kerk digitaal samenwerken met Microsoft 365!

fjellet.nl/kb

Stappenplan Herbestemmen of afstoten kerkgebouw

Veel gemeenten vragen zich af hoe het kerkgebouw in de toekomst zinvol én betaalbaar gebruikt kan worden gezien de krimp die plaatsvindt. Het gesprek hierover aangaan binnen de kerkenraad en gemeente vraagt om een tijdige start en een goede voorbereiding. De ervaring leert dat dit een complex en ingrijpend proces is. De VKB heeft een stappenplan ontwikkeld, die als leidraad kan dienen om alle facetten zorgvuldig af te wegen.

1

Start denk- en besluitvormingsproces

- **Doel:** Komen tot een startnotitie en een projectplan
- Intake door een VKB-adviseur

2

Uitvoeren denk- en besluitvormingsproces

- **Doel:** Het doorlopen van een gedegen proces wat leidt tot een gedragen besluit

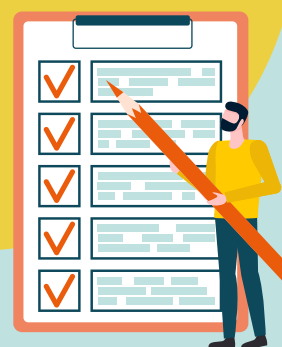
- Deskundige begeleiding door een externe procesbegeleider (VKB-partner)

3

Uitvoeren besluit herbestemmen of afstoten en plan afscheid kerkgebouw

- **Doel:** Komen tot een implementatieplan en uitvoering van het besluit 'kerkgebouw'
- Deskundige ondersteuning bij uitvoering besluit door één van de VKB-partners

4

Afronden proces en afscheid van het kerkgebouw

- **Doel:** Een goede afronding van het proces en een passend afscheid kerkgebouw
- Deskundige ondersteuning door een VKB-adviseur

Aan de slag met dit stappenplan? Scan de QR-code om je aan te melden voor een intakegesprek met VKB-adviseur.

Het kerkgebouw:

Aanpassen, hergebruiken of herbestemmen?

Al geruime tijd is bekend dat er in ons land vanwege het afnemend kerkbezoek kerkgebouwen worden gesloten. In tien jaar tijd is bijvoorbeeld het aantal leden van de Protestantse Kerk in Nederland met bijna een derde afgenomen. Dan heb je soms ook minder capaciteit ervoor nodig.

TEKST NICO DE JONG **BEELD** BERT KAUFMANN (VIA FLICKR)

Omdat in het verleden veel kerkelijke gemeenten niet altijd goed op de toekomstige bestemming van hun kerkgebouw waren voorbereid, heeft de VKB eerder in 2019 de brochure 'Bouwstenen voor een Protestantse visie op het kerkgebouw' uitgebracht. Tijdig nadenken over de toekomst van de gebouwen kan voorkomen dat kerken plotseling moeten worden verkocht op een moment dat een kerkelijke gemeente nog onvoldoende daarop is voorbereid.

Tot maart 2021 konden burgerlijke gemeenten subsidie aanvragen bij de Rijksoverheid om een kerkenvisie te laten opstellen aangaande de kerkgebouwen in de betreffende gemeente. De meeste gemeenten hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Veel kerkenvisies zijn al gepubliceerd, enkele zijn nog in bewerking. Veel kerkelijke gemeenten zijn hierdoor ook gaan nadenken over hun toekomstig kerk-zijn en op welke wijze de gebouwen daarbij gebruikt zouden kunnen worden.

Binnen de Protestantse Kerk is in november 2022 de nota 'Speelruimte gezocht' op de synode gepresenteerd, waaraan ook vanuit VKB Kerkrentmeesters is meegewerkt. In deze nota wordt ingegaan op de keuze waarvoor veel kerkrentmeesters en kerkenraden komen te staan en op welke wijze zij daarmee het beste kunnen omgaan. Naast de nota is ook een gesprekshandleiding uitgebracht voor kerkelijke gemeenten om het gesprek over de betekenis en de toekomst van het kerkgebouw aan te gaan en vervolgens in te passen in het beleid voor de komende jaren.

Vormen van herbestemmingen

Als het gaat om het 'herbestemmen' van kerkgebouwen zijn er grofweg de volgende mogelijkheden:

- **Een kerk krijgt een nieuwe kerkelijke bestemming**
De oorspronkelijke kerkelijke gemeente stopt haar kerkelijk gebruik en in plaats daarvan gaat een ander kerkgenootschap of religieuze groepering het gebouw gebruiken voor haar bijeenkomsten en activiteiten. Denk bijvoorbeeld aan voortgaand gebruik door een migrantenkerk. Migrantengerken groeien en zoeken ook vaak nieuwe kerkrumte. Informeer bij hen naar de mogelijkheden (<https://skinkerken.wixsite.com/skin>)
- **Een kerk krijgt een nevenbestemming**
Waar voorheen alleen het gebouw werd gebruikt door de kerkelijke gemeente die de eigenaar is, wordt het gebouw nu ook door een andere partij gebruikt. Dit kan een religieuze organisatie zijn maar evengoed een non-profit organisatie, een dienstverlenend bedrijf of een commercieel bedrijf. In deze vorm kan de kerkgemeente die het gebouw voorheen alleen gebruikte nog als eigenaar

Nuttige informatie over het herbestemmen van kerkgebouwen:

Meer informatie vind je onder het thema 'Herbestemmen kerkgebouw' in onze online kennisbank (www.kerkrentmeester.nl/herbestemmen-kerkgebouw/). Je vindt hier ook links naar handige documenten en artikelen, waaronder de brochure 'Bouwstenen voor een protestantse visie op het kerkgebouw' en de brochure 'Speelruimte gezocht'.

Ga naar de kennisbank:

(verhuurder) optreden, maar het komt ook voor dat er een nieuwe eigenaar is, waarvan de oorspronkelijke kerkgemeente het gebouw nu (deels) terughuurt.

- **Een kerk krijgt een herbestemming**

Bij het herbestemmen van een kerk blijft het gebouw (deels) qua bouwkundige eenheid in tact, maar wijzigt de kerkelijke bestemming. Er worden dus geen erediensten gehouden en er zijn geen kerkelijke activiteiten. Denk aan een gebouw waarin een gezondheidscentrum wordt gevestigd of een kerk waarin een boekhandel, een bibliotheek of een horecagelegenheid wordt gehuisvest.

- **Een kerklocatie wordt herontwikkeld**

Een kerk krijgt geen nieuwe functie meer maar wordt afgebroken en in plaats daarvan vindt een herontwikkeling op de locatie plaats. De reden hiervoor kan zijn dat herbestemming niet mogelijk is omdat het gebouw geen kansen biedt voor herbestemming (bijvoorbeeld omdat verbouwen en verduurzamen te veel kosten en nieuwbouw goedkoper en efficiënter is). Voorbeelden van veel voorkomende herontwikkelingen zijn: woningbouw, een zorgfunctie, een gemeenschapsfunctie waar al dan niet de kerkelijke gemeente weer een plek inneemt.

Keuzes maken

Bij al deze vormen van nieuwe bestemming heeft de kerk als oorspronkelijke eigenaar een keuze te maken. De vraag is op welke wijze de nieuwe bestemming zal worden vormgegeven. Zolang de gemeente zelf het eigenaarschap behoudt, heeft zij in zekere zin nog grip op welke nieuwe bestemming het gebouw krijgt. Wordt het eigenaarschap overgedragen, dan wordt dat weer moeilijker. Bij het herontwikkelen kan er soms de keuze gemaakt worden tussen een bestemming die het meest oplevert (zoals woningbouw of een commerciële bestemming) of een maatschappelijke functie zoals de ontwikkeling van zorgvastgoed. Als een kerk geheel uit de wijk dreigt te verdwijnen is het goed om de vraag te stellen of er mogelijkheden zijn om als kerk in een geheel andere vorm terug te kunnen keren, zoals bijvoorbeeld in de vorm van een diaconaal buurtcentrum.

Zorgvuldigheid noodzaak

Bij het besluit tot afstoting van een kerkgebouw of door een vierplek op een andere plek in de wijk te laten voortbestaan, heeft een college van kerkrentmeesters rekening te houden met een aantal zaken. Aangezien zo'n besluit ingrijpt in het gemeentelieven van de lokale kerk is zorgvuldigheid in het proces van afstoting uiterst belangrijk. Het gaat tenslotte niet alleen om een gebouw maar om de toekomst van de

De Broerenkerk in Zwolle, herbestemd als boekwinkel, gecombineerd met een cultureel centrum en een horecagelegenheid.

gemeente. Hoe willen we nu en straks met elkaar vorm geven aan onze kerkelijke gemeente? Omdat emoties vaak een rol spelen, is het zaak om het proces voldoende tijd te geven. Creëer draagvlak voor het te nemen besluit, zodat niet een deel van de gevers besluit om af te haken.

Overleg en toestemming

Belangrijk is om vooraf in overleg te gaan met de gemeentelieden over de plannen. Verder moet er instemming zijn van de kerkenraad van de gemeente voor de te nemen besluiten. Als er sprake is van een kerkgebouw van cultuurhistorische of architectonische waarde is er toestemming nodig van het Classicaal college voor de behandeling van beheerszaken (CCBB). Denk ook aan het raadplegen van lokale instanties waaronder het gemeentelijke bestuur.

Deskundigheid inschakelen

Aangezien het besluit tot afstoting van een kerkgebouw een zeer ingrijpende en veelal emotionele zaak is, doet een college van kerkrentmeesters er goed aan om vanaf het eerste moment hier deskundigen bij te betrekken. In samenwerking met deze deskundigen kan een stappenplan worden uitgezet dat uiteindelijk tot het gewenste resultaat zal kunnen leiden (zie ook het stappenplan op pagina 13). De voorkeur gaat hierbij uit naar externe organisaties of adviseurs van buiten de gemeente die de gemeente van een onafhankelijk advies kunnen voorzien zodat alle betrokkenen binnen de gemeente een weloverwogen besluit kunnen nemen. Dat geldt zowel voor de procesbegeleiders, voor de gebouwspecialisten als voor deskundigen op het gebied van een bredere exploitatie. Uiteindelijk moet het eindresultaat voor de gehele gemeente acceptabel zijn. En daar zal iedereen zich in moeten kunnen vinden!

Herbestemmen of afstoten van het kerkgebouw:

Hoe pak je dat aan?

Het herbestemmen of afstoten van een kerkgebouw is een ingrijpend proces. Dat vraagt expertise, maar vooral ook inlevingsvermogen, geduld en tact. Belangrijk is het als college van kerkrentmeesters de kerkenraad en de gemeenteleden tijdig mee te nemen in de oorzaken die maken dat herbestemmen of afstoten van het kerkgebouw een serieuze overweging is. Laat je daarom tijdig en goed adviseren. De VKB wil je hierbij graag ondersteunen.

TEKST BERT OOMEN BEELD KERK & CO

Onze ervaring is dat een procesbegeleider tijdig inschakelen een must is. De VKB heeft vanuit verschillende ervaringen in het land een proces (stappenplan, zie pagina 13) beschreven dat als leidraad kan dienen om alle facetten goed te doorlopen en de juiste deskundigheid in te schakelen. Het doel is een zorgvuldige besluitvorming en een gedegen uitvoering te bewerkstelligen. In dit artikel vertellen we meer over de intake en het stappenplan dat we als VKB op aanvraag beschikbaar stellen.

De rol van het kerkgebouw

Kerkgebouwen spelen een centrale rol in het gemeentelven. De erediensten vinden er plaats, en ook andere kerkelijke activiteiten: activiteiten voor de eigen gemeente en ten behoeve van de naaste omgeving: dorp, buurt of stad. Het eigendom en het beheer van een kerkgebouw betekenen een hele verantwoordelijkheid voor een kerkelijke gemeenschap. In de Protestantse Kerk in Nederland bepaalt een gemeente zelf hoe zij die verantwoordelijkheid vormgeeft. Daarnaast is het zinvol wanneer ook op overkoepelend niveau wordt na- en meegedacht over de waarde van kerkgebouwen voor kerk en samenleving. Bijvoorbeeld omdat zo expertise en kennis ontwikkeld kunnen worden waar kerkenraden en colleges van kerkrentmeesters baat bij hebben, maar in toenemende mate ook omdat de overheid aan kerkelijke gemeenschappen vraagt om een visie op het gebruik en de bestemming van hun kerkgebouwen.

De mogelijkheden van het kerkgebouw

Veel gemeenten worden geconfronteerd met krimp en vragen zich af hoe het kerkgebouw in de toekomst zinvol én betaalbaar gebruikt kan worden. Het gesprek hierover aangaan binnen de kerkenraad en het college

van kerkrentmeesters en met de gemeenteleden, vraagt om een tijdige start en een goede voorbereiding. Inzicht in de lokale situatie is een pre om een zorgvuldige afweging te kunnen maken over de toekomst van het kerkgebouw. De ervaring leert dat dit proces complex en ingrijpend kan zijn. De uitdaging bij het herbestemmen van een kerkgebouw is dat elk gebouw en elke kerkelijke gemeente haar eigen bijzonderheden heeft. Een eenduidige aanpak is er niet. Het stappenplan van de VKB helpt om alle facetten zorgvuldig af te wegen. Tevens zijn daarin aanbevelingen opgenomen om op het juiste moment de passende expertise in te schakelen.

Belangrijke vragen voor kerkenraad en college van kerkrentmeesters

Onderstaand is een aantal vragen opgenomen die belangrijk zijn om een gesprek te starten en de situatie en uitdagingen met elkaar te bespreken.

- Kunnen we als gemeente het kerkgebouw zelfstandig blijven exploiteren? Wat is daarvoor nodig?
- Hoe betrekken we de gemeenteleden tijdig bij dit complexe en impactvolle vraagstuk?
- Welke expertise hebben we nodig en waar vinden we die. Wat kan de VKB voor ons betekenen?
- Welke opties zijn er om het kerkgebouw voor de gemeente in stand te houden en hoe kunnen we tot een duurzame exploitatie komen?
- Wat is de impact als er in het kerkgebouw andere activiteiten gaan plaatsvinden? Wat vinden we wel en niet acceptabel en waarom?
- Hoe komen we tot goede afspraken en wat leggen we daarover vast? Hoe borgen we een goede en effectieve samenwerking?

De Fonteinkerk in Voorburg, sinds 2016 niet meer in gebruik als kerk. In 2023 werden 19 woningen in het gebouw gerealiseerd.

De vier fasen

Het totale proces is in te delen in vier fasen: Iedere fase heeft een basisdocument waarin een gedetailleerde uitwerking is opgenomen van te zetten stappen, aandachtspunten om rekening mee te houden en hoe een en ander wordt vastgelegd.

Fase I: Start van het denk- en besluitvormingsproces

Na het initiatief door de kerkenraad of het college van kerkrentmeesters om na te denken over het kerkgebouw en het inschakelen van de de VKB, zal één van de VKB adviseurs een intake organiseren. Doel is om in een kort tijdsbestek een eerste probleemanalyse te maken om inzicht te krijgen in de huidige situatie en de uitdagingen die dat met zich meebrengt. In deze fase wordt ook aandacht besteed aan het profiel van een procesbegeleider (als daar behoefte aan is) en aan het maken van een eerste keuze uit een shortlist die bij de VKB beschikbaar is. Tevens wordt bezien of een subsidieaanvraag voor deskundige ondersteuning een optie is en hoe deze aangevraagd kan worden. De uitkomsten worden vastgelegd in een startnotitie en een projectplan.

Fase II: Uitvoeren denk- en besluitvormingsproces

In deze fase worden de diverse analyses uitgevoerd en uitgewerkt. Te denken valt aan de analyse van de bestuurskracht en het beleid op de vijf basistaken van het gemeentezijn. Dit leidt tot een actueel beleidsplan als basis voor de te maken keuzes. Verder wordt een analyse op gebouwen en financiën uitgevoerd (zowel op kosten als opbrengsten). In deze fase is er ook afstemming met de burgerlijke gemeente en de CCBB, wordt een verdieping gemaakt op de kerkvisie en omgevingsvisie. Er wordt een shortlist opgesteld van makelaars en taxateurs, de roerende zaken en het archief worden in beeld gebracht en geregistreerd en diverse scenario's worden uitgewerkt. Vervolgens vindt besluitvorming plaats.

Fase III: Uitvoering besluit en opstellen plan afscheid kerkgebouw

Om het besluit goed te kunnen uitvoeren wordt eerst een implementatieplan gemaakt met de te zetten stappen, inclusief

een communicatieplan. In deze fase kan deskundigheid op verschillende onderdelen worden georganiseerd. Er zijn VKB partners die vanuit hun ervaring een goede bijdrage kunnen leveren. Essentieel in deze fase zijn monitoring en communicatie. Vervolgens is het ook van belang een plan te maken voor 'kerken elders' en voor het afscheid nemen van het kerkgebouw.

Fase IV: Afscheid van het kerkgebouw en afronden proces

In de afrondende fase, als de gemeente elders gaat kerken, is het belangrijk op een passende wijze aandacht te schenken aan het afscheid van het kerkgebouw. In het interview met Albert van Leeuwen, elders in dit magazine opgenomen, lees je hoe belangrijk dat is. De gemeente gaat elders kerken, ook hiervoor is goede aandacht vereist. Ook de afronding met- en de waardering van de werkgroepen en andere betrokkenen in het proces dient een prominente plaats te krijgen. Ten slotte, is het zaak alles netjes te archiveren.

Ons advies

De VKB heeft het stappenplan afgestemd met twee kerkrentmeesters die veel ervaring hebben opgedaan in dit proces, Albert van Leeuwen uit Philippine en Gerard Koekoek uit Zaandam. We zeggen hen dank voor hun waardevolle input en hun constructief kritische opstelling. Er kan veel misgaan in dergelijke processen. Met hun ervaringen en het geleerde in de praktijk willen we kerkbestuurders toerusten, zodat ze niet het wiel opnieuw hoeven uit te vinden.

Aanmelden

Heb je belangstelling voor het stappenplan en wil je hierover met ons in gesprek gaan? Dan kun je je aanmelden door middel van het aanmeldformulier op www.kerkrentmeester.nl/herbestemmen-kerkgebouw/. Na ontvangst van de aanvraag neemt een van onze adviseurs contact met je op om een afspraak te maken over de intake.

Hulp van VKB partners nodig?

Op verschillende onderdelen in dit proces adviseren wij de nodige deskundigheid in te roepen. Het is een veelomvattend proces en er komen complexe vragen op het bordje van de kerkenraad en het college van kerkrentmeesters. De VKB-partners – die op verschillende terreinen hun sporen hebben verdiend – kunnen hierbij van dienst zijn. Je vindt ze via de speciale partnerpagina op onze website (www.kerkrentmeester.nl/partners-adviseurs) en op de kennisbank onder het thema 'herbestemmen kerkgebouw'.

Do's & don'ts

Multifunctioneel gebruik van de kerkzaal

Het herinrichten van een kerkzaal of kerkgebouw om daarmee het gebouw breder te kunnen gebruiken is geen eenvoudige zaak. Voor verhuur van de ruimte gelden weer andere eisen waarmee je als kerk te maken krijgt. Hoe pak je dat aan en waarop moet je letten?

TEKST NICO DE JONG BEELD JONATHAN ANDREW PHOTOGRAPHY

Do's

Programma van Eisen

Stel een Programma van Eisen op waaraan de ruimte voor de toekomst moet voldoen. Wat is wenselijk voor welke verhuuractiviteiten? Denk verder dan alleen het vervangen van de inrichting. Inventariseer zo veel mogelijk welke soorten activiteiten er zouden kunnen passen in het kerkgebouw en welke partijen daarvan in de toekomst gebruik van zouden kunnen maken. Denk bijvoorbeeld aan zaken als verlichting en geluid. Vergeet ook niet actief de wensen van de huidige huurders te inventariseren.

Verduurzaming

Misschien is dit juist het goede moment om het gebouw te verduurzamen en wat is daar dan voor nodig? Als je toch gaat verbouwen kun je dit misschien tegelijkertijd meenemen.

Expertise inschakelen

Roep externe deskundigheid in van een expert die verstand heeft van het inrichten van

een gebouw voor ander en breder gebruik dan kerkelijk gebruik. Onze VKB partners zullen u graag van dienst zijn. Vaak weet een expert ook voorbeeldkerken waar een dergelijke transitie heeft plaatsgevonden. Het is goed om daar ook kennis van te nemen, te gaan kijken en ervaringen uit te wisselen.

Aansturing

Stel een projectleider aan die het project kan aansturen. Laat een bouwcommissie vormen die zich bezig gaat houden met de inhoudelijke praktische zaken. Laat die commissie voorstellen inbrengen die kunnen worden besproken. Wees tevoren wel duidelijk over de bevoegdheden die projectleider en bouwcommissie hebben. Spreek ook af wat de kaders van de opdracht en elke fase zijn. Dat voorkomt frustratie bij de bouwcommissie.

Don'ts

Zonder doordacht budget starten

In de praktijk komt het nogal eens voor dat kerkelijke gemeenten tevoren niet hebben nagedacht over het kostenplaatje. Vooraf is het handig om te weten wat de kosten zijn voor de werkzaamheden en materialen die nodig zijn om de herinrichting uit te voeren. Het budget kan bestaan uit een reserve, een lening, subsidies, een legaat of de opbrengst van speciale geldwervingsacties. Als de financiering tekort schiet, is het misschien verstandig om de investering nog maar even uit te stellen. Bezuinigen op mensen en materialen is vaak niet de beste oplossing. Vergeet niet om bij een mogelijk tekort te kijken naar subsidies en fondsenwerving. Informeer voor aanvullende financiering ook eens bij SKG Gouda.

Zonder vrijwilligers?

Vergeet niet de vrijwilligers zoveel als mogelijk bij de uitvoering van het project te betrekken. Vaak zijn er eenvoudige werkzaamheden die gemakkelijk door vrijwilligers kunnen worden gedaan. Dat scheelt weer in de uitvoeringskosten. Bovendien komt het de saamhorigheid in de gemeente ten goede. Zorg wel dat de vrijwilligers goed verzekerd zijn. Denk ook aan de veiligheid van de vrijwilligers. Laat risicovolle werkzaamheden over aan de professionals.

Vergunningen

Bij monumentale kerken is in de regel het interieur ook beschermd. In dat geval is vaak toestemming nodig om ingrepen in het interieur te doen. Laat niet na om daar vooraf navraag naar te doen. Geef wel een goede onderbouwing van de reden waarom interieurstukken zouden moeten worden verplaatst of verwijderd. Vraag eventueel advies aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

Aan de slag met je kerkinterieur?

Beluister podcast #15 met Daphne van der Knijff en Daniëlle den Ottenlander, waarin zij praktische tips delen voor de aanpassing van het interieur, zodat het kerkgebouw ook in de toekomst op een aantrekkelijke en efficiënte wijze gebruikt kan worden. Bekijk ook het thema 'kerkinterieur' in onze kennisbank: (www.kerkrentmeester.nl/kerkinterieur).

De stelling

Een kerk die zichzelf niet verkoopt, wordt verkocht

VKB
kerkrentmeesters
stelling

"Commercieel uitgelegd

zou je kunnen stellen dat door het beschikbaar stellen van de kerk voor andere activiteiten, je een bron van inkomsten genereert, waardoor je wellicht meer financiële armslag krijgt."

"Kerken moeten nu echt

meer naar buiten treden. Dit is dé kans om te overleven. Nog langer wachten totdat de mensen wel (terug) komen heeft geen zin. We zullen actief moeten worden."

"De combinatie

tussen 'kerk' en 'verkopen' vind ik misplaatst."

"Het klinkt wellicht heel populair,

maar kerk-zijn is niet voor een select gezelschap. We hebben de opdracht om iedereen deelgenoot te maken van Jezus Christus."

"Een kerkelijke gemeente

moet een actief beleid naar buiten voeren en zichtbaar zijn voor de wereld om zich heen."

"Men heeft niet alle ontwikkelingen

in de hand. Denk aan de verschraving van het platteland en leegloop van dorpen. Als kerk moet je dat verwerken, daar valt niet tegen op te 'verkopen'."

"Met wat kleine moeite

kun je meer aandacht vragen voor je kerk."

VKB over de kerk 'verkopen':

Is de kerk wel een product? Wil je spreken over een kerk(gemeenschap) die op de markt van deze tijd haar waren aanprijst? Zou de kerkelijke gemeente niet uit een ander vaatje moeten tappen? In deze weken na Pinksteren is dit wel een mooie discussie, want trokken de leerlingen van Jezus onder aanvoering van de heilige Geest er niet op uit, om het 'nieuwe' geloof aan de mens te brengen? En is juist het protestantse geloof niet door de eeuwen heen in staat geweest om zich te verhouden tot de tijd waarin zij als kerk de wereld mocht dienen, en waar nodig bereid was zichzelf daarvoor te hervormen?

Marketing hoeft daarom niet meteen een besmet woord in de kerk te zijn. Maar dat is natuurlijk wat anders dan de waarden van enkel de markt en het kapitalisme te omarmen. Ook waar het marketing betreft kan het voor een goede rentmeester lonen om 'vrienden te worden met de mammon'. En het merendeel voelde dat bij deze stelling wel aan. Zijn we in een tijd, waarin steeds minder mensen nog gevoel hebben bij kerkelijke waarden en vormen, in staat om onze unieke positie in de samenleving te vertalen naar vormen en taal die mensen op straat begrijpen?

Treffend was daarin een voorbeeld van Nico van Splunter in podcast #6 uit onze serie Collectieve Wijsheid, waarin hij vertelt hoe waardevol en van betekenis het is, dat elke zondag mensen van 70 jaar en ouder elkaar opzoeken, elkaar ontmoeten en met elkaar meeleven, en ook nog aan levensbeschouwelijke arbeid doen. Dat laatste wordt maatschappelijk gezien als een belangrijk aspect van positieve gezondheid van mensen. De geloofsgemeenschap van nog maar 20 oudere leden had zichzelf nog nooit zo gezien, maar Nico van Splunter vertelde: "Een welzijnswerker in de stad zou hier een moord voor doen, en zou daar flink wat uren en dus geld in moeten investeren, om dit van de grond te krijgen."

Kortom: laten we niet te snel onszelf omlaag prijzen. We hebben een product dat maatschappelijk hoger wordt aangeslagen dan door menige kerkelijke gemeente. Alleen wij noemen het geen product, soms wel een dienst, maar veelal kerk-zijn. Maar dat verkoopt zich vandaag de dag vaak steeds minder vanzelf.

Wat vind jij?

Praat ook mee over de stelling in de app van de VKB.

De stelling voor de volgende editie van *Kerkbeheer* is:

"Een kerk zou geen grond moeten bezitten."

Heb je de VKB App nog niet gedownload? Scan de QR-code, installeer de app en meld je aan.

VKB partners

In deze rubriek laten we vier van de ruim 50 VKB-partners aan het woord. Al onze partners vind je op: www.kerkrentmeester.nl/partners-adviseurs/

Huls Adviseurs

Bijna 30 jaar ervaring met bouwkundige adviezen voor o.a. kerken, van nieuwbouw tot verbouw en over bouwkosten, brandveiligheid en bouwregelgeving. Van de verbouw of renovatie van monumentale kerken tot nieuwbouw of verbouw van moderne kerkgebouwen of kerkelijke centra, de adviseurs van Huls Adviseurs hebben inmiddels ervaring opgedaan bij meer dan 100 verschillende kerkgebouwen in Nederland. Naast de praktische bouwkundige kennis (vaak vooruitlopend op ontwerpende instanties) hebben wij van binnenuit ervaring met hoe kerkgebouwen (kunnen) worden gebruikt.

Huls Adviseurs berekent bijvoorbeeld al in de eerste planfasen de bouwkosten, adviseert over de brandveiligheid en vluchtveiligheid en levert de benodigde rapportages hierover voor de vergunningsaanvraag. Huls Adviseurs kan ook het bestek voor de werkzaamheden opstellen, die gebruikt kan worden voor het aanvragen van prijzen bij aannemers.

In 2022 heeft Huls Adviseurs een rekenmodel ontwikkeld om op eenvoudige wijze een snelle inschatting te kunnen maken van de kosten van het bij de tijd brengen (energetisch, praktisch) van een kerkgebouw. Met dit rekenmodel kan ook gekeken worden welke kosten gemoeid zijn bij ander gebruik van het kerkgebouw, mocht afstoten van gebouwen onafwendbaar zijn.

Enkele medewerkers van Huls Adviseurs zijn kerkelijk betrokken en spreken hierdoor de taal van de kerkrentmeesters en snappen we de pijn en moeilijkheid van bepaalde stappen.

Doorpraten of een vraag stellen? Neem gerust contact op met Arjan Naaktgeboren (arjan@hulsadviseurs.nl) of Jan Erik Huls (janerik@hulsadviseurs.nl) of bel 038-4224090. Meer informatie: www.hulsadviseurs.nl.

Sterrenburg BHV

Sterrenburg BHV is een familiebedrijf dat gespecialiseerd is in bedrijfsveiligheid. Wij geven trainingen op het gebied van BHV, EHBO en andere veiligheids cursussen. Daarnaast geven wij ook advies op het gebied van Arbo en veiligheid. Denk hierbij aan begeleiding in het proces van het opstellen van Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E), het maken van noodplannen en de daarbij behorende vluchtplanplattegronden.

Onze instructeurs zijn gecertificeerde EHBO- en BHV docenten, verpleegkundigen en veiligheidskundigen (HVK en MVK). De verschillende docenten geven al vele jaren les in hun vakgebied. Het zijn gedreven docenten die met veel passie en plezier de cursisten (bij) scholen voor de diverse opleidingen.

Sterrenburg BHV biedt voor alle klanten trainingen aan op maat. Onze maatwerktrainingen zijn volledig afgestemd op de bijzondere risico-omstandigheden en werkprocessen van het bedrijf of instelling. Wij hebben

ruime ervaring met diverse kerkelijke gemeentes en weten welke behoeftes zij hebben. Denk bijvoorbeeld aan een ontruimingsoefening of een scenariotruining waarbij het scenario is ontleend aan de praktijk. Wij hebben een persoonlijke benadering en denken graag met u mee.

Sterrenburg BHV heeft het NIBHV Keurmerk, het onafhankelijk kwaliteitsstempel voor veiligheidstrainingen. Hiermee heeft u de garantie dat wij voldoen aan wet en regelgeving en de door het NIBHV gestelde eisen.

Heeft u vragen of specifieke wensen? Wij helpen u graag! Voor meer informatie: www.sbhv.nl.

Hagru

Met de Scipio App is de kerk altijd dichtbij

Dynamische communicatie

De Scipio App is hét platform voor betrokken kerkleden! De app biedt een scala aan mogelijkheden, onder meer op het gebied van communicatie. Zo kunnen leden inspirerende momenten plaatsen en blijven ze eenvoudig op de hoogte van het laatste nieuws. Met behulp van dynamische communicatiegroepen kunnen berichten, foto's, video's en documenten worden gedeeld.

Zorgeloos collecteren

Voordelig digitaal collecteren? De Scipio App biedt uitkomst! Met de collectemodule heeft een gemeente alles in huis voor een zorgeloze collecte. Het aanmaken van doelen is zeer makkelijk en dankzij de QR-code kunnen ook gasten een bedrag doneren. Kortom: met de Scipio App kan iedereen altijd geven. Zelfs aan meerdere doelen tegelijk. Dankzij de mogelijkheid om de transactiekosten te verleggen kan de gemeente rekenen op lage kosten en hoge inkomsten. Benieuwd aan welke doelen precies is gegeven, of een overzicht nodig? Een lid kan eenvoudig de transactiegeschiedenis opvragen.

Eenvoudig te beheren

De appbeheerder heeft de taak om de app zo goed mogelijk in te richten. Op modulenniveau kunnen er gerichte keuzes worden gemaakt. Het beheer van de app is eenvoudig en leuk om te doen!

Gegarandeerd AVG-proof

De Scipio App is volledig AVG-proof, getoetst aan de hand van de huidige privacy-normen. Door de koppeling met de ledenadministratie, zijn de gegevens in de Scipio App automatisch up-to-date.

Meer informatie?

Lees de enthousiaste ervaringen van gebruikers en appbeheerders op de website van de Scipio App: www.scipio-app.nl.

LuxImprove

Licht doet (ver)wonderen!

LuxImprove streeft samen met hun opdrachtgevers ernaar om een omgeving te creëren die toekomstbestendig is voor het bedrijfsleven, de samenleving en het milieu. Als toonaangevende verlichtingsspecialist ontzorgt LuxImprove kerkgemeenschappen met uiteenlopende verlichtingsvraagstukken. Wij adviseren u hierbij graag, dit van nieuwbouw- tot renovatieprojecten en van binnen- tot buitenverlichting.

De kerk vervult een belangrijke rol om mensen samen te brengen en draagt zorg voor de medemens in de wijk, een positieve bijdrage aan de maatschappij. Daarnaast hebben kerkgemeenschappen een belangrijke taak tot de instandhouding en het onderhoud van het culturele erfgoed in ons land. Deze maatschappelijke doelen steunen wij graag door het overbrengen van onze kennis, ervaring en passie omtrent verlichting voor uw kerkgebouw.

Bij LuxImprove staan duurzaamheid en het creëren van een optimale beleving centraal. De inzet van onze lichtexpertise zorgt voor een verbetering van de sfeer, het comfort en de veiligheid en kan ook bijdragen aan een vermindering van het energieverbruik. Dit stelt kerken in staat om hun functie optimaal te vervullen.

Of u de installatie liever door uw (vaste) installateurs of door leden uit uw eigen gemeenschap laat verzorgen; LuxImprove biedt u graag de mogelijkheid om de werkvoorbereiding en project support (deels) uit handen te nemen.

Onze professionals adviseren en begeleiden uw project van inventarisatie tot oplevering en houden rekening met de actuele norm en regelgeving. We hebben oog voor kwaliteit, uw budget, planning en wensen. Hiermee wordt een vlotte transitie naar de gewenste lichtoplossing gerealiseerd.

Bent u benieuwd wat wij voor u kunnen betekenen? Neem dan contact met ons op: www.luximprove.com.

Vijf tips over

Je gebouw rendabel inzetten voor kerk én dorp

In de protestantse gemeente Mijdrecht leefde de vraag hoe je in plaats van een kerkgebouw te sluiten, het rendabel kunt inzetten in het dorp en in de eigen kerkgemeenschap. Daaruit is het project Open Huis De Rank ontstaan. Ds. Erick Versloot deelt 5 tips vanuit zijn ervaring met dit project.

TEKST WILNANDA HUKOM BEELD ERICK VERSLOOT

1

Denk vanuit de mogelijkheden, niet vanuit beperkingen

"Toen we na het samenvoegen van de diensten als gemeente aan één gebouw eigenlijk genoeg hadden, kwam de vraag op wat we met het andere gebouw zouden doen. Ons traject begon bij het beleidsplan met de vraag wat wij voor gemeente willen zijn. Dat hebben we uitgewerkt in drie aspecten van 'groei', dus niet redenerend vanuit krimp en beperkingen, maar vanuit de mogelijkheden. Hoe kunnen we groeien in geloof, in de kerkgemeenschap die we zijn en in de betekenis voor de plek waar we wonen?"

3

Zoek verbinding in je omgeving

"Vanuit de betekenis van het gebouw voor het dorp, maar ook voor wie we willen zijn als kerkgemeente, wilden we ook voor maatschappelijke en culturele organisaties present zijn en daar ons aandeel ook aan leveren. We hebben eerst met elkaar een missie en een visie geformuleerd en zijn vervolgens actief instellingen en instanties gaan benaderen. Natuurlijk lukt niet altijd alles, maar inmiddels hebben verschillende instanties hun plek gevonden in De Rank. Nu staan we op het punt van de tweede fase: hoe kunnen we elkaar versterken en elkaar vinden. In die verbinding kun je als kerk echt van betekenis zijn."

2

Betrek de gemeente bij je plan

Heel belangrijk in het proces is volgens Erick geweest dat de gemeente al in de eerste fase is meegenomen in de plannen: "We hebben gemeenteavonden georganiseerd en ook daar de vraag gesteld wie we als gemeente willen zijn. Het creëren van draagvlak is heel belangrijk. Ik ben erg gestempeld door Jan Hendriks, die gemeenteopbouw doceerde aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij hamerde er altijd op dat gemeenteopbouw een gezamenlijke trektocht is, niet een georganiseerde reis. Heel vaak heb je als college, als kerkenraad een visie waar het naartoe moet, maar je kunt niet die reisleader zijn die al op die mooie plek staat, om zich heen kijkt en de groep kwijt is. Denk na over hoe je mensen mee krijgt. Tegelijk is het ook heel mooi dat er in de kerkgemeenschap ook heel veel talenten en mogelijkheden zichtbaar worden. We hebben een werkgroep 'open huis' ingesteld met veel verschillende mensen. Er zitten hele creatieve mensen in, maar ook hele zakelijke mensen."

4

Verkoop je kerk

Erick denkt dat bijna iedere kerk nevengebruik nodig heeft om te kunnen blijven bestaan: "Een kerk die zich niet verkoopt, wordt verkocht. Ga met het Evangelie als je drive en met de kerkgemeenschap die je bent op zoek naar wat je kunt betekenen op de plek waar je gesteld bent. In het dorp, met het dorp, voor het dorp. Ik denk dat er in elke plaats eenzaamheid is, organisaties die geen plek hebben. Straal uit dat je een mooie gemeenschap hebt, misschien een uniek gebouw. Dat wil je niet alleen voor jezelf houden. Timmer aan de weg."

5

Zoek naar verbinding tijdens het traject, niet erna

Erick legt uit dat verbinding niet alleen in het einddoel te vinden hoeft te zijn, maar juist ook in de weg daarnaartoe goed tot uitdrukking kan komen: "Het inzetten van ons tweede kerkgebouw als open huis voor kerk en samenleving heeft een grote impuls aan onze gemeenteopbouw gegeven. Om de nodige aanpassingen te realiseren hebben we een kerkenveiling georganiseerd, waar veel mensen actief werden die eerder wat uit beeld waren geraakt. Jong en oud zijn actief betrokken geraakt door een aantal interessante voorwerpen, maar vooral ook aangeboden diensten. Zo zijn veel mensen van binnen en buiten de kerk met elkaar met activiteiten door het hele jaar in contact gekomen en heeft de actie in één avond €35.000 opgebracht."

Podcast #17

Beluister het hele gesprek als podcast #17 (Samen van betekenis) in onze podcastserie Collectieve Wijsheid. Je beluistert de podcast via: www.kerkrentmeester.nl/podcast of via Spotify.

Kom binnen! kijk rond in de Oude Kerk te Maasland

Het dorp Maasland is gelegen tussen Maassluis en Delft en maakt deel uit van de gemeente Midden-Delfland. Het dorp werd enkele jaren terug uitgeroepen tot een van de mooiste dorpen van Nederland. In het schilderachtige beschermde dorpsgezicht staat de Oude Kerk, waar we binnen een kijkje gaan nemen.

Bij aankomst worden we welkom geheten door de kosters Jochem Keizer (vrijwilliger) en Lia de Vos (in part-time dienstverband) en door Peter van Rijs (oud-kerkrentmeester). We raken al snel in gesprek over dit kerkgebouw met een bijzonder verleden.

Geschiedenis

Uit opgravingen blijkt dat het gebied al in de 3e eeuw voor Christus werd bewoond. De kern van Maasland bevond zich toen dichterbij de rivier de Maas. Door overstromingen zijn de toenmalige bewoners weggetrokken. Bij een overstroming in 1163 ging de voormalige kerk aan de rivier verloren, waarna graaf Floris III de huidige kern als locatie aanwees voor de bouw van een nieuwe kerk. Van dat kerkgebouw is niets meer overgebleven. De oudste delen van het huidige gebouw zijn uit circa 1400. Het schip is gebouwd in de 15e eeuw en de noordbeuk is rond 1500 gebouwd. In de eeuwen erna werden er gebrandschilderde ramen geplaatst en in 1725 werd het Garrels-orgel in gebruik genomen.

Brand

Op 18 juni 1945 'Waterloodag' veroorzaakte een lichtkogel een enorme brand, waarbij de kerk grotendeels verloren ging. Voordat de brand het gebouw in lichterlaaie zette, kon nog een aantal zaken aan de brand worden onttrokken, waaronder wandborden en schilderijen, het deurtje van het koorhek en vier koperen kronen. De schade aan het gebouw was desastreus: de torenspits was ingestort en het dak was brandend in de kerk gevallen. Van het orgel resteerden slechts een paar klompen lood. In 1947 werd met het herstelwerk begonnen. In 1949 werd de noordbeuk in gebruik genomen en op 18 juni 1954 de rest van het gebouw.

Nieuw interieur

Van de Hervormde Kerk te Graft werden de kansel, het koorhek en koperen kronen overgenomen. Vanuit de Nicolaikerkerk in Utrecht kon het Bätz-Witte orgel worden overgenomen, dat in Maasland werd voorzien van een nieuwe orgelkas.

Fusie

Samenwerking tussen de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk leidde op 1 januari 2015 tot een fusie in de Protestantse Gemeente te Maasland. Aanvankelijk waren er twee kerkgebouwen in gebruik. Al snel werd een bouwcommissie benoemd die nadacht over toekomstig gebruik van gebouwen. Besloten werd om gezamenlijk de monumentale Oude Kerk te gaan gebruiken met het naastgelegen zalencentrum en de gereformeerde kerk af te stoten. Onder andere een houtsnijwerk afkomstig van de kansel uit de gereformeerde kerk kreeg een plaats aan de wand in de noordbeuk.

Renovatie en verduurzaming

Het was voor het toekomstig breder gebruik van het gebouw noodzakelijk om een aantal renovatiewerkzaamheden uit te voeren. In 2018 werd hiermee gestart. Alvorens de kerk te verduurzamen werd extern advies ingewonnen. De oude verwarmingsketels werden vervangen door drie nieuwe ketels in de toren in combinatie met vloerisolatie en nieuwe vloerverwarming met daarop nieuwe vloertegels in het schip. In de noordbeuk bevindt zich geen vloerverwarming. De RCE gaf geen toestemming om daar de vloer te verwijderen, omdat in deze vloer elementen uit de oorspronkelijke vloer verwerkt zijn. Wel was het toegestaan om de banken in het schip te vervangen door stoelen waardoor de kerkzaal veel flexibeler in gebruik is geworden. Enkele oude banken kregen een plaats aan de muur in de noordbeuk.

Herinrichting

Na de renovatie werden met inachtneming van het advies van de stoelencommissie nieuwe koppelbare stoelen geplaatst met kussens in twee grijstinten. Verder werd ook een nieuw liturgisch centrum ontworpen dat een plaats kreeg tegen de zuidmuur waardoor de zitopstelling tijdens de zondagse eredienst een kwartslag is gedraaid. Het liturgisch meubilair staat op een verrijdbaar podium.

Breder gebruik

Door de gewijzigde inrichting biedt het kerkgebouw veel meer mogelijkheden voor kerkelijk en niet-kerkelijk gebruik. Naast het in 2012 geplaatste uitgiftebuffet, de garderobe en de sanitaire groep in de noordbeuk zijn er nu weer nieuwe mogelijkheden ontstaan. De kerk wordt gebruikt voor concerten, het sinterklaasfeest, officiële gelegenheden en uitzendingen van het EO-programma Nederland Zingt. Denk verder aan verhuur voor congressen, zakelijke bijeenkomsten, diplomering en feesten. Op zaterdag is de kerk van 11.00 tot 16.00 uur geopend voor bezoek. Het is de moeite waard om dan dit prachtige monument eens met eigen ogen te bekijken!

"Als de
HEERE het
huis niet
bouwt,
tevergeefs
zwoegen
zijn bouwers
eraan."

Psalm 127:1a

Wat kosten kerkstoelen?

Steeds meer kerkbeheerders beseffen dat kerkgebouwen breder gebruikt kunnen worden wanneer de inrichting flexibeler kan worden ingezet. Kortweg houdt dat in dat kerkbanken deels of volledig vervangen worden door kerkstoelen. Veel kerkelijke gemeenten hebben deze stap al genomen. Andere gemeenten overwegen deze transformatie. Wat kost het en waar moet je op letten?

TEKST NICO DE JONG BEELD ADOBE STOCK

Het grote voordeel van kerkstoelen is dat je het aantal stoelen kunt afstemmen op het aantal bezoekers. In veel kerken fluctueert het aantal bezoekers per dienst. Het gevolg is geregeld lege banken, wat niet zo'n aangename indruk geeft. Daarnaast kunnen stoelen gemakkelijk worden verwijderd als meer ruimte in de kerkzaal nodig is voor andere activiteiten.

Regels en voorschriften

Er is wel een aantal zaken waarmee rekening gehouden moet worden als je banken vervangt door stoelen. Heb je een monumentaal interieur dan kan het nodig zijn om een vergunning aan te vragen bij de burgerlijke gemeente. Vanaf 100 zitplaatsen moet er een goedgekeurde stoelkoppeling tussen de stoelen aanwezig zijn die voldoet aan de NEN EN 14703 norm. Dit heeft te maken met de veiligheid in geval er een plotselinge ontruiming zou plaats vinden. In het bouwbesluit staan exact de maten vermeld waaraan gangpaden en vluchtroutes moeten voldoen. Het is van belang dat als je gaat veranderen contact te zoeken met de burgerlijke gemeente of veiligheidsregio die de controle op

het gebouw uitoefent zodat u niet achteraf voor verrassingen komt te staan.

Zet wensen op papier

Om een goede keuze te maken is het nuttig om een commissie op te stellen die de vervanging coördineert. Overleg met betrokkenen, gemeenteleden en andere gebruikers kunnen daarbij hun wensen aangeven. Stel als commissie de randvoorwaarden vast waaraan het nieuwe meubilair moet voldoen. Extra's zoals beklede zittingen, verwarmde kussens en armleggers kunnen bijdragen aan de verhoging van het comfort. Uiteraard heeft dit wel weer gevolgen voor het prijskaartje. Is het budget niet toereikend dan kan worden overwogen om de aanschaf nog even uit te stellen. Als de aanschaf bijvoorbeeld kan worden gecombineerd met een interne verbouwing (denk aan de aanleg van vloerverwarming) dan verdient het natuurlijk de voorkeur om dit te combineren met elkaar.

Variatie in stoelen

Voor de variatie kan nog worden gekozen voor enige variatie in de kleur van de bekleding van

Hulp nodig bij aanpassingen aan het kerkinterieur?

VKB Kerkrentmeesters heeft verschillende partners die kunnen adviseren als u nadenkt over een aanpassing in het kerkinterieur:

- Offex Kerkinrichting
- VDKL Interieurarchitectuur
- Bijenhof Interieur
- Strikwerda van den Heuvel

Alle VKB-partners vind je op:

www.kerkrentmeester.nl/partners-adviseurs/

de zittingen. Kies wel een kleur die in het interieur past. Verder is het een mogelijkheid om aan de uiteinden van de rijen stoelen met armleggers te plaatsen. Oudere bezoekers stellen dit vaak op prijs. Als er verschillende soorten stoelen zijn, kunnen mensen kiezen welke stoel voor hen fijn zit.

Kosten

Afhankelijk van het soort model en de opties moet je bij 100 stoelen uitgaan van een budget van ongeveer € 10.000 tot zo'n € 30.000. Maak wel een

keuze voor een degelijke stoel. Ook hier geldt dat goedkoop duurkoop is. Stoelen bestemd voor de horeca hebben een kortere levensduur en hebben doorgaans beduidend minder gebruikscomfort.

We ontvingen nog een praktische tip van een ervaren stoelenleverancier: Zet de meest gewilde stoelen vooraan in de kerkzaal. Dat voorkomt lege eerste rijen en daar wordt de predikant erg blij van!

Henk & Gerben

Wat komt er bij het proces tot herbestemmen en afstoten van kerkgebouw kijken? En wordt de vraag over de toekomst van het kerkgebouw niet veel te laat gesteld? Gerben van Dijk, VKB-bestuurder en voorzitter commissie 'Speelruimte gezocht' en Henk de Roest, hoogleraar Praktische Theologie, laten hun licht hierover schijnen.

Henk de Roest heeft in de rol van onderzoeker, en ook als gemeentepredikant, diverse kerksluitingen van dichtbij meegemaakt. Henk: "In West-Europa is dit een thematiek die nog wel een tijd bij de krimpende kerk zal blijven." Zo was hij destijds intensief betrokken bij de sluiting van De Hoeksteen in Zwolle. Henk: "Samen met de predikant lieten we kerkgangers uit diverse foto's hun verhaal rond het gebouw vertellen. We dachten dat we aan twee focusgroepen genoeg zouden hebben, maar het werden er negen, steeds groepen van 10-12 deelnemers. Tijdens één van die bijeenkomsten zei een mevrouw: 'Met dit gesprek is er een schilletje van mijn verdriet afgegaan.' Het werd een waardevol afscheidsritueel."

Helaas komt hij tijd en zorgvuldigheid voor het proces onvoldoende tegen. Henk: "In 2012 al schreef ik mee aan een Handboek voor kerksluiting 'Meer dan hout en steen' (uitgegeven bij Boekencentrum), juist om het proces rond kerksluiting kwalitatief te verbeteren. Te vaak hebben kerkbestuurders een voorsprong in tijd en in de besluitvorming op de gemeente. Dan wordt de vraag leidend: 'hoe krijgen we de gemeente mee in datgene wat wij als kerkrentmeesters voor nu noodzakelijk achten?' Die aanpak leidt in de praktijk vaak tot woede en onbegrip. Te vaak blijft de groep te klein, omdat men verwacht dat er anders teveel weerstand komt. Of teveel emoties in de gemeente losmaakt. Maar die route voedt juist de weerstand en het onbegrip voor het te nemen besluit."

Kortom, niet te lang wachten met het gesprek. Henk: "Open het gesprek met dorps- en stadsgenoten, die ook betekenis toekennen aan het gebouw. En daar waar er geld is - en dat is er vaak nog wel - dat is niet het appeltje voor de dorst voor later. Dat is voor de moeilijke tijden: 'Dit zijn de moeilijke tijden! Durf dus te investeren.'"

Gerben van Dijk was voorzitter van de commissie 'Speelruimte gezocht', die in opdracht van de synode een protestantse visie op het kerkgebouw verwoordde. Gerben: "Er kan vaak veel meer dan mensen denken, juist nog voordat het komt tot een sluiting." Natuurlijk sluit Gerben zijn ogen niet voor de realiteit. Gerben: "Ik zie vaak dat kerkrentmeesters ermee worstelen. Zij zien de cijfertjes en zij zien het water richting hun lippen stijgen. Of soms er al overheen. Maar wat wij met 'Speelruimte gezocht' echt stevig op hebben ingezet: 'houd het nu niet bij de kerkrentmeesters, maar maak de kerkenraad en misschien ook wel de hele gemeente daar al in een vroeg stadium deelgenoot van.' Ik ben op de synode begonnen met te lezen over de talenten. Wat is je kerkgebouw? Is het een molensteen? Is het een glanzende oldtimer? Is het een onontdekt talent? Met onze kerkgebouwen hebben we nog veel meer talent in huis dan dat we ons realiseren. Talent heeft zich soms een beetje verkleind tot een plek waar we zondags één of twee keer de deur openen. En door de week een zaaltje verhuren of zelf gebruiken."

Gerben hoopt dat eerder beginnen zorgt voor meer tijd en creativiteit. Gerben: "Probeer het proces open te maken. En ook de onverwachte uitkomsten een kans te geven. Voer het gesprek niet onder hoogspanning. Want als ik een beetje door mijn oog-haren kijk, dan hebben we de tijd van kerken tot appartementen ombouwen wel gehad. Het gebeurt nog steeds wel, maar ik zie in toenemende mate dat die gebouwen uiteindelijk vaak een maatschappelijke functie krijgen. En dat laat zich heel goed combineren met iets van een vierplek. Ook al ben je maar met twintig, dan kun je in dat dorpshuis op zondagochtend nog goed samenkomen."

Verder lezen?

Het hele interview met Henk en Gerben lees je op onze website: www.kerkrentmeester.nl/spiegelgesprek-herbestemmen/ of scan de QR-code.

Een **nieuwe** bestemming met **respect** voor het verleden

Mutare Vastgoed is gespecialiseerd in de herbestemming van maatschappelijk vastgoed, waaronder kerken.

Speelt u als kerkenraad met de gedachte om een kerkgebouw af te stoten? We bespreken graag de mogelijkheden van deze ontwikkellocatie.

MUTARE
VASTGOED

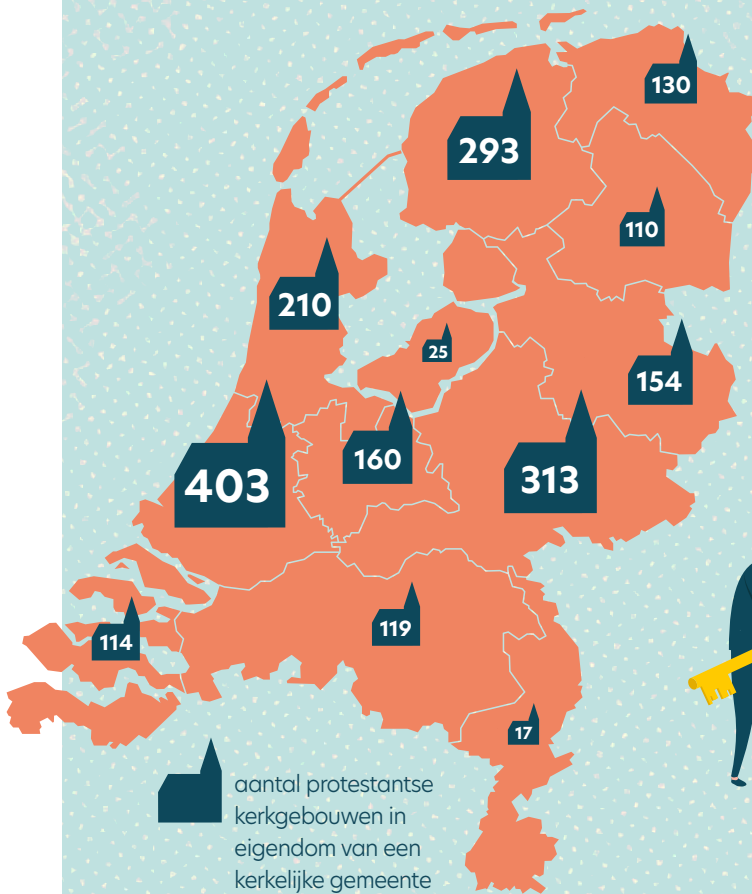
Spijkседijk 20L
4207 GN Gorinchem
0183 - 640 034

Postbus 82
7050 AB Varsseveld

info@mutarevastgoed.nl
www.mutarevastgoed.nl

Kerkgebouwen in Nederland

2048 Kerken in Nederland

(kerkgebouwen in eigendom van een protestantse gemeente en/of stichting t.b.v. kerkelijk gebruik)

van de protestantse kerkgebouwen is een **monument**

Dat is bijna één kerkgebouw per week!

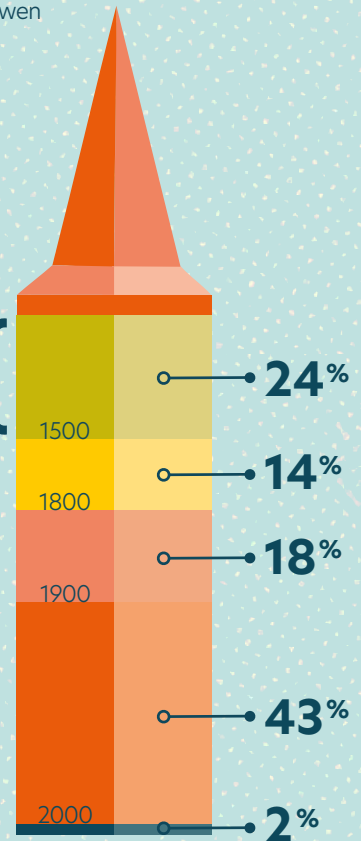

In 2022-2023 sloten **48** protestantse kerkgebouwen hun deuren

Herbestemmingen

Bijna een **kwart** van de protestantse kerkgebouwen is gebouwd voor 1500

Uit de praktijk

Geven voor de eigen wijk

De Protestantse Gemeente te Wageningen vraagt kerkleden bij Actie Kerkbalans om een gerichte bijdrage voor de eigen wijkgemeente. Het effect? Meer betrokkenheid bij de actie en een hoger gemiddeld gifbedrag. We spreken voormalig kerkrentmeester Jan Bakker.

TEKST IDD BEELD ACTIE KERKBALANS

Met bijna 2.700 leden is de Protestantse Gemeente te Wageningen een grotere kerk te noemen. De jaarlijkse Actie Kerkbalans is al decennialang vaste prik en een belangrijke bron van inkomsten voor de kerkgemeenschap. Tot een aantal jaar geleden werden kerkleden met de Actie gevraagd om een bijdrage te geven voor de Protestantse Gemeente te Wageningen als geheel. Maar sinds 2022 roept het kerkbestuur leden op om te geven voor hun eigen wijkgemeente.

Ongelijke verdeling

“Binnen onze kerk hebben we twee wijkgemeenten: de hervormde wijkgemeente Johannes en de pro-

testantse wijkgemeente Lukas,” vertelt Jan Bakker, tot voor kort voorzitter van zowel het college van kerkrentmeesters binnen de Protestantse Gemeente te Wageningen als de commissie geldwerving. De twee wijkgemeenten hebben hun eigen pastorale staf en komen op zondag elk in een ‘eigen’ kerkbouw bij elkaar. Ook door de week hebben beide wijkgemeenten eigen activiteiten, al zijn er ook overstijgende initiatieven en bijeenkomsten en vinden buiten de kerkdiensten bijna alle activiteiten in de Bevrijdingskerk plaats. “De bijdragen voor Actie Kerkbalans gingen voorheen op de grote hoop,” aldus Bakker. “Maar keken we naar de verdeling van de opbrengsten, dan viel op dat deze scheef was. De gemiddelde bijdrage per huishouden lag in de ene wijkgemeente aanmerkelijk hoger dan in de andere.”

Eigen wijk, eigen lasten

Die ongelijke verdeling werd met de jaren sterker en was dan ook onderwerp van discussie in de Algemene- en wijkkerkenraden en het college van kerkrentmeesters. Het leidde in 2022 tot het instellen van zogenoemde ‘wijkgebonden budgetten’. Bakker: “De centrale kosten en baten verdelen we sindsdien procentueel. De procentuele verdeling is gebaseerd op de belijdende- en doopleden, met als peildatum 1 juli. Voor 2024 geldt het percentage voor de wijkgemeente Johannes 35% en voor de wijkgemeente

Lukas 65%. Daarnaast worden de wijkgebonden lasten, zoals voor de eigen predikant, organist of gemeenteavonden, nu volledig toebedeeld aan de wijkgemeenten." En dus moeten wijkgemeenten voor een groot deel hun eigen broek ophouden. Bakker: "Actie Kerkbalans is daar een heel belangrijk onderdeel in. De opbrengsten van de Actie Kerkbalans, collecten en giften worden nu toegewezen aan de betreffende wijk, met uitzondering van bestemmingscollecten. We vragen mensen dus om heel gericht te geven voor hun eigen wijkgemeente."

Hogere giften

De Protestantse Gemeente te Wageningen heeft de Actie Kerkbalans nu drie jaar op deze wijze ingestoken: in 2022, 2023 en 2024. Het blijkt een gouden greep, want de betrokkenheid en het gemiddelde geefbedrag bij Actie Kerkbalans is substantieel toegenomen. Bakker: "De gemiddelde toezegging per huishouden is met ruim acht procent gestegen. De totale opbrengst vanuit Actie Kerkbalans is dit jaar zelfs ruim vijf procent hoger dan begroot." Daarnaast is ook het verschil in de bijdrage tussen leden van Lukas en Johannes aanzienlijk kleiner geworden. "In de wijkgemeente waar het geefbedrag lager lag, zijn leden gemiddeld 9,49 procent meer gaan geven. En in de andere wijkgemeente 6,66 procent meer. Dus de wijkgemeente die minder gaf, heeft een flinke inhaalslag gemaakt."

Gericht geven werkt

Wat is nu de sleutel van dit succes? "Gemeenteleden zijn zich meer bewust geworden dat hun gift nodig is voor het reilen en zeilen van hun eigen wijkgemeente," denkt Bakker. "Zo is bijvoorbeeld de instandhouding van predikersplaats een actueel thema. Door bij de geefvraag te focussen op de eigen wijk, wordt het doel van hun gift niet alleen zichtbaarder maar ook relevanter voor mensen. Het komt dichtbij." Daarbij werkt de Protestantse Gemeente te Wageningen de afgelopen jaren ook met segmentatiebrieven op basis van geefbedrag. Huishoudens die relatief

weinig geven, worden in de brief gevraagd om tien euro meer te geven, terwijl bij de 'grote gevers' bewust geen bedrag wordt genoemd.

Heldere communicatie

Daarnaast helpt ook veel én heldere communicatie. Zo geeft de gemeente ieder jaar in december een speciale editie van het kerkblad uit die in het teken staat van Actie Kerkbalans. En tijdens de actieperiode wordt er op het beeldscherm in de kerk elke zondag aandacht voor gevraagd. De Protestantse Gemeente te Wageningen is daarbij heel transparant over de cijfers. Bakker: "We geven helder weer waar we staan, wat we nodig hebben en wat we tekortkomen. En na de actieperiode geven we regelmatig een tussenstand wat betreft het aantal toezeggingen. Ook houden we de gemeenteleden gedurende het jaar op de hoogte van wat er met de opbrengst wordt gedaan."

Afscheid

Na twaalf jaar is Jan Bakker (76) recent afgetreden als voorzitter van het college van kerkrentmeesters; zijn maximale termijn zit erop. Hij ziet het als een mooi moment om, na maar liefst veertien jaar, ook zijn rol als voorzitter van de commissie geldwerving neer te leggen. We willen de heer Bakker bedanken voor zijn jarenlange trouwe inzet voor Actie Kerkbalans.

Vragen over keuzes rondom het kerkgebouw

Het zijn misschien wel de leukste vragen aan het loket. En we krijgen ze steeds vaker: vragen over herbestemming of multifunctioneel gebruik van het gebouw.

TEKST BART DE JONG BEELD VKB

We willen ons gebouw multifunctioneel gaan gebruiken, kan de VKB ons begeleiden bij het maken van een plan?

Voordat je van start gaat om na te denken over nevengebruik, is het verstandig om eerst als college (met je kerkenraad) een visie op je gebouw(en) te ontwikkelen. Hoe gebruik je zelf het kerkgebouw(en) nu en hoe verwacht je het in de nabije toekomst te gaan gebruiken? Welk gebouw of welke ruimte(s) blijven dan beschikbaar voor nevengebruik?

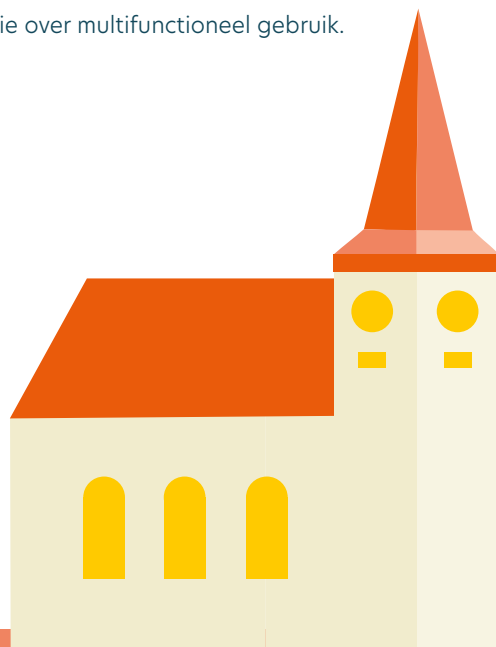
Vanuit die vragen kun je starten met nadenken over de invulling van het nevengebruik. Welke activiteiten zou je graag mogelijk maken in je (kerk)gebouw? Probeer daarbij buiten je eigen comfortzone te denken. Misschien is een internationale of migrantenkerk uit de omgeving op zoek naar ruimte voor hun viering of kun je iets betekenen voor maatschappelijke organisaties in de buurt. Investeren in contacten loont en brengt op de lange termijn ook vruchten voort.

Laat je informeren over de exploitatiemogelijkheden door een deskundige en informeer eens bij collega's in andere plaatsen op welke wijze ze gebruikmaken van het kerkgebouw en wellicht in het verleden daartoe maatregelen hebben genomen.

Bij nieuw gewijzigd gebruik kan het noodzakelijk zijn om vergunningen aan te vragen bij de burgerlijke gemeente. Aanpassingen aan monumentale

kerkinterieurs zijn doorgaans ook vergunningplichtig. Houd er bij het aanpassen van het kerkinterieur ook rekening mee dat het moment van aanpassing een uitstekende mogelijkheid kan zijn om tegelijkertijd duurzaamheidsmaatregelen te nemen.

Meer informatie met links naar handige artikelen over dit onderwerp is te vinden in onze kennisbank (www.kerkrentmeester.nl/multifunctioneel-gebruik-kerkgebouw/). Daar is ook de brochure 'Goud in handen!' te downloaden, met daarin artikelen en praatplaten uit eerdere edities van Kerkbeheer als inspiratie over multifunctioneel gebruik.

We hebben nu twee kerkgebouwen, maar denken dat er straks nog maar één in gebruik zal zijn. Hoe bepalen we welk kerkgebouw we het beste kunnen gaan gebruiken?

De keuze om een kerkgebouw af te stoten is allereerst een plaatselijke keuze. Een kerkgebouw is niet zomaar een gebouw, maar een betekenisvolle plek voor mensen. Ook buurtbewoners die nooit in de kerk komen, hebben een mening over de kerk als gebouw. Vaak laten gemeenten zich begeleiden door een externe adviseur. Het afstoten van een kerkgebouw is zeker geen alledaagse routine voor kerkenraden of kerkrentmeesters. Het is daarom belangrijk om zorgvuldig te zijn in dergelijke processen. Het is te kort door de bocht om het meest onderhoudsvriendelijke gebouw te kiezen als te behouden gebouw. Of: het kerkgebouw met het mooiste orgel, de meeste zalen of de beste parkeergelegenheid. Deze voorbeelden tonen aan dat er vele afwegingen zijn die van invloed zijn op de beslissing. Uiteindelijk is de belangrijkste vraag om te beantwoorden: welk gebouw past op lange termijn bij onze gemeente, met deze mensen, deze middelen en deze perspectieven?

Zoals in het toerustingsartikel op pagina 16 van dit nummer van Kerkbeheer te lezen is, heeft de VKB een stappenplan ontwikkeld, waardoor we er tegenvoor-

dig vaak voor kiezen om eerst een gesprek met een college van kerkrentmeesters aan te gaan om de context samen te verkennen en hierna gericht advies te geven of te verwijzen naar een van onze VKB-partners.

Meer informatie en relevante artikelen zijn te vinden in onze kennisbank onder 'Herbestemmen kerkgebouw' (www.kerkrentmeester.nl/herbestemmen-kerkgebouw).

**Download de
vragenst 'Kerkblik'**

Vragenst 'Kerkblik'

Wil je met jouw gemeente in gesprek over de (on)mogelijkheden van het kerkgebouw, denk dan ook aan het kerkblik, een vragenst die mensen met een andere blik naar uw kerkgebouw laat kijken.

We hebben na onze keuze voor het kerkgebouw een orgel dat we niet meer gebruiken. Wat kunnen we hiermee doen?

Als het gaat om een niet-monumentaal orgel, kun je dit orgel aanbieden in de orgelbank op de kerkmarkt van de VKB, zodat andere kerken die een orgel zoeken het orgel kunnen overkopen of overnemen (www.kerkmarkt.nl). Raadpleeg ook de nieuwe handreiking Roerend Religieus Erfgoed (www.catharijneconvent.nl/advies-voor-kerken/het-heft-eigen-hand/).

Als het een monumentaal orgel betreft, ligt dit anders. Voor orgels met een monumentale beschermde status geldt dat bepaalde werkzaamheden zoals verbouwen of restaureren vergunningplichtig zijn. Een vergunning wordt afgegeven door de burgerlijke gemeente. Dit geldt ook voor het slopen of verwijderen en

overplaatsen van een orgel. Daarnaast is er een positief advies noodzakelijk van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Dat zal in principe alleen worden afgegeven wanneer het orgel wordt overgeplaatst naar een gebouw met eveneens een beschermde status. Doorgaans heeft het de voorkeur dat een beschermd orgel op de oorspronkelijke locatie behouden blijft. Voor orgels met een cultuurhistorische of architectonische waarde is kerkordelijk vastgelegd dat voor het op ingrijpende wijze verbouwen, uitbreiden of restaureren, verkopen of op andere wijze vervreemden, bezwaren en afbreken toestemming nodig is van het Classicaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB) in de Protestantse Kerk.

GELD NODIG VOOR VERBOUWING OF VERDUURZAMING?

Bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer kennen we de kerkelijke markt als geen ander! Veel kerkelijke gemeenten hebben dit al ervaren en hebben hun financiering tot volle tevredenheid bij SKG ondergebracht.

SKG biedt u:

- diverse financieringsmogelijkheden
- gunstige rentetarieven
- passend advies voor uw kerkelijke gemeente

Vraag een vrijblijvend gesprek aan (0182) 58 80 00 of kijk voor meer informatie op skggouda.nl

Een goede toekomst voor uw kerkgebouw?

Dat is onze uitdaging!

Het bezit van kerkelijk onroerend goed kan ingewikkelde en emotionele vragen opleveren. Sluiten de kerkgebouwen nog aan bij de wijze waarop u kerk wilt zijn? Soms zijn verkoop, een alternatieve bestemming of ontwikkeling van vastgoed een oplossing. Onze ervaren rentmeesters adviseren, bemiddelen bij aan- en verkoop en taxeren kerkgebouwen en ander kerkelijk vastgoed. Wat kunnen zij voor u betekenen?

Uw rentmeester en makelaar in kerkelijk onroerend goed

KKG Adviseurs
Rentmeesters & Makelaars
SilasGroep.nl/kgg-adviseurs
T 033 – 467 10 10

KKG Adviseurs is onderdeel van de Silas Groep

Download de VKB App

Onze app is hét platform om vragen en kennis te delen met collega-kerkrentmeesters uit het hele land. Samen staan we sterk voor de kerk. Ook verschijnen regelmatig interessante artikelen, berichten en stellingen in de app. En natuurlijk ben je altijd als eerste op de hoogte van het laatste nieuws.

Meer informatie vind je op onze website:
www.kerkrentmeester.nl/vkb-app

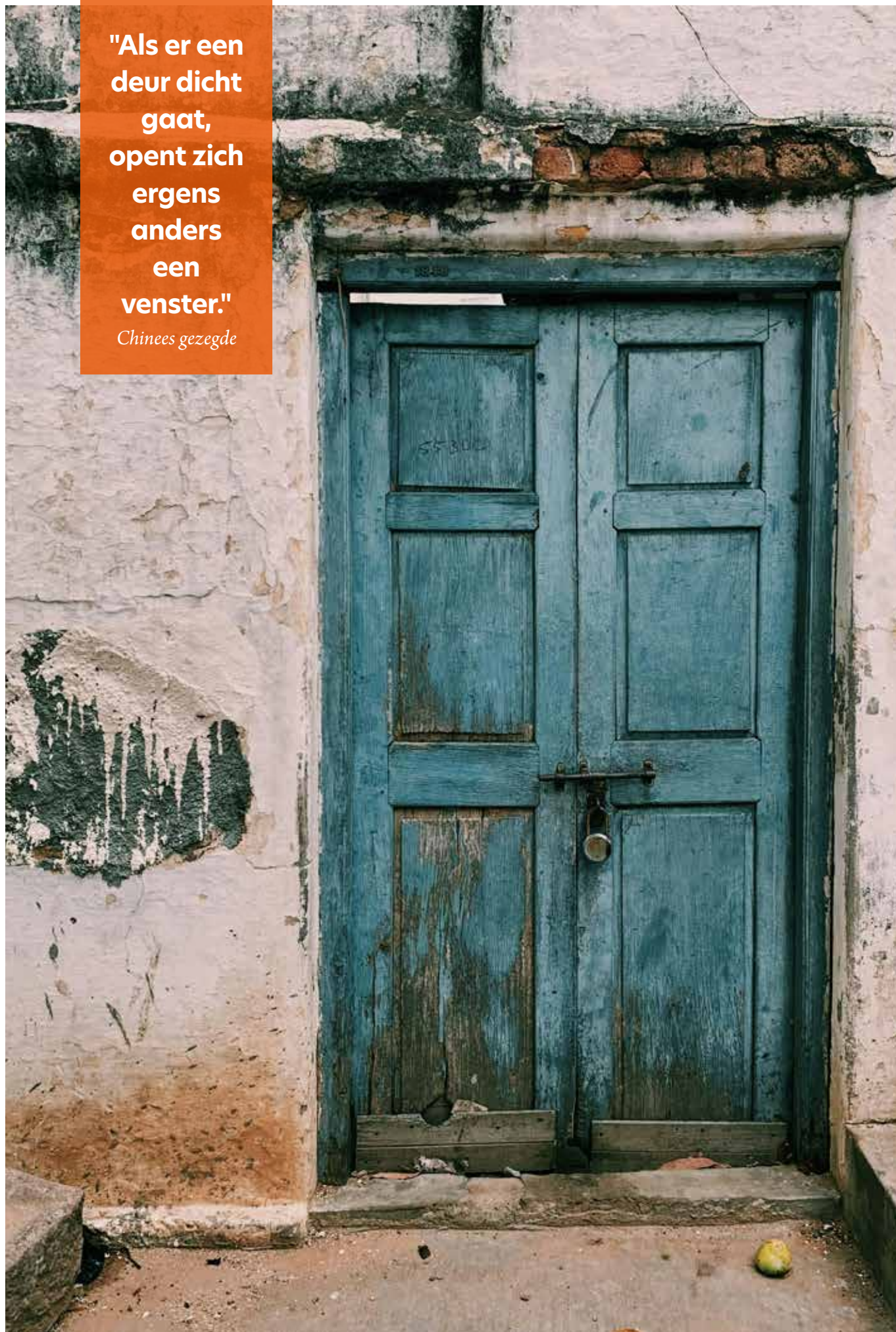
Scan om te downloaden

**"Als er een
deur dicht
gaat,
opent zich
ergens
anders
een
venster."**

Chinees gezegde

Verenigingsnieuws

Ontwikkeling VKB Afdelingen:

De transitie naar een netwerkteam in de regio

Via Kerkbeheer word je regelmatig geïnformeerd over de stappen die zijn en worden gezet om te komen tot een nieuwe opzet van de afdelingen (regio's). De belangrijkste oorzaken waardoor de huidige structuur onder druk staat is de afnemende bestuurskracht, Er zijn veel vacatures in de besturen en die zien we richting toekomst alleen maar toenemen. Ook de belangstelling voor de regionale bijeenkomsten zien we in verschillende plaatsen afnemen, onder andere door de toename van de digitale bijeenkomsten. Om die reden bereiden we ons voor over te gaan tot landelijk elf netwerkteams (niveau classis) waarin circa 10 mensen participeren samen met een teamleider. Er is dan geen sprake meer van een afdelingsbestuur. Twee van hen worden afgevaardigd naar de ledenraad. Het netwerkteam staat in nauwe verbinding met het bureau in Dordrecht. Hun belangrijkste taak is in verbinding te zijn met hun achterban, proactief en reactief. Hierdoor willen we als VKB meer zichtbaar zijn voor onze leden en sneller anticiperen op de individuele - en regionale behoeften van de colleges van kerkrentmeesters.

Wat betekent dit concreet?

- De formele structuur wijzigt. Het afdelingsbestuur gaat verdwijnen en daarmee ook de noodzaak tot een algemene ledenvergadering per afdeling.
- In overgang naar de nieuwe structuur wordt per afdeling bekeken hoe het voorbije boekjaar van de afdeling naar de leden toe netjes wordt verantwoord.
- Er worden elf netwerkteams geformeerd, elk met een teamleider.
- De beoogde teamleden zijn vooral de oren en ogen in hun regio met als doel tijdig zicht hebben op ontwikkelingen en vraagstukken.
- Gezien de huidige en toekomstige vacatures starten we de werving om de teams waar nodig te completeren.
- Periodiek komt er telefonisch contact vanuit de teamleden met de leden in hun regio.
- Periodiek initiëren we een contact met de classis (predikant).
- Minimaal eenmaal per jaar organiseren we een fysieke bijeenkomst met een actueel thema. Afhankelijk van de behoeften organiseren we eveneens regionale bijeenkomsten.
- Regelmatig organiseren we digitale bijeenkomsten en trainingen, dat kan op landelijk niveau, maar ook regionaal als daar specifieke thema's spelen.

Heb je naar aanleiding hiervan vragen of opmerkingen? Of heb je belangstelling te participeren in het (nieuw in te richten) netwerkteam? Neem dan contact op met een van de bestuursleden in jouw regio of met het bureau in Dordrecht (info@kerkrentmeester.nl).

Bijeenkomsten voor kerkrentmeesters in gemeenten met een kerkelijke begraafplaats

De Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen organiseert in juni aanstaande weer twee fysieke bijeenkomsten in het land voor kerkelijke gemeenten die een begraafplaats hebben. Onderwerpen die aan de orde komen zijn onder andere de toekomst van de kerkelijke begraafplaats en de kerkelijke regelgeving voor kerkelijke begraafplaatsen. Verder is er ruimte om ervaringen uit te wisselen.

De bijeenkomsten worden georganiseerd op woensdag 19 juni 2024 in Geldermalsen (in De Ontmoeting) en op donderdag 27 juni 2024 in Joure (in De Oerdracht). De avonden beginnen om 19.45 uur, de inloop is vanaf 19.30 uur.

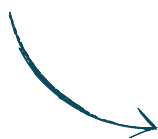
Adresgegevens locaties:

- Zalencentrum "De Ontmoeting" Achter 't Veer 20 4191 AD Geldermalsen
- Gebouw "De Oerdracht" Elias Annes Borgerstraat 46 8501 NE Joure

Aanmelden

Aanmelden kan door middel van het invullen van het aanmeldingsformulier op www.kerkrentmeester.nl/kerkelijke-begraafplaatsen-bijeenkomst/.

Meld je hier aan voor een van de bijeenkomsten over de kerkelijke begraafplaats

COLOFON

Kerkbeheer is het magazine van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de PKN (VKB). U vindt hier veel informatie over relevante onderwerpen voor kerkrentmeesters en over kerkbeheer. Ook fungeert het blad als orgaan van de VKB, als vereniging van bijna alle kerkrentmeesters binnen de Protestantse Kerk.

Jaargang 24, nummer 3, mei/juni 2024
| ISSN: 1568-8712 | Verschijnt 6x per jaar
| Oplage: 4.700 ex.

Administratie en redactie

VKB Bureau | Vrieseweg 82,
3311 NX Dordrecht | Postadres: Post-
bus 176, 3300 AD Dordrecht | E-mail:
info@kerkrentmeester.nl |
Telefoon: 078 - 639 36 66 |
www.kerkrentmeester.nl

Abonnementen

Abonnementsprijs voor betaalde abonnementen is €46,95 per jaar (excl. 9 procent btw). Abonnementen lopen van 1 april t/m 31 maart. Opzegging kan tot uiterlijk 4 weken vóór de aflooptdatum.

Ontwerp

Buro Dirigo, Haarlem

Druk

Verloop drukkerij, Alblasserdam

VKB

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland (VKB) is op 1 januari 2005 opgericht. De Vereniging is de voortzetting van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk (VVK) en het Landelijk Verband van Commissies van Beheer in de Gereformeerde Kerken in Nederland (LVCB). De VKB rust kerkrentmeesters toe, faciliteert onderling contact tussen kerkrentmeesters, ontzorgt christelijke kerkgemeenschappen bij beheertaken en fungeert als kennisinstituut.

Bestuur

Drs. F.H. Buddenberg, Zoetermeer (voorzitter), drs. H. van der Burg, Westerbroek (penningmeester), mr. P. van den Boogaart (secretaris en 2e penningmeester), ir. G.G. van Dijk, Rotterdam (vice-voorzitter), K. Sommer-de Vries, Amerongen (2e secretaris), drs. A.J. Lorier RC, Alphen aan den Rijn (lid), L. Kramer, Dronten (lid)

Ereleden

D.G. Bijl, drs. G. van Soest, mr. P.A. de Lange en drs. C. de Raadt

Redactie

J.E. Schelling, hoofdredacteur,
W.J. Hukom, eindredacteur
en N.J.M. de Jong.

Communicatieraad

Mr. P. van den Boogaart (voorzitter),
Y. Teitsma, H. van Vliet en
J. Wondergem

© juni 2024

Omslagfoto

Wouter van der Toorn, gemaakt voor congres 'Heilige Ruimte' op 30 mei 2024 te Delft.

Hoe verzeker je de gewelven van de eredienst?

Elke kerk heeft een unieke betekenis. Stilte en reflectie gaan er hand in hand met zegening en viering. Zo'n plek waar de ziel thuishoort is onvervangbaar. Maar niet onverzekerbaar, want met de specialistische kennis van Donatus wordt de herbouwwaarde van uw kerk nauwkeurig getaxeerd en verzekerd. Daarbij kunt u rekenen op deskundig preventieadvies. In geval van schade treden we daadkrachtig op en nemen we u veel werk uit handen. Zo blijft uw kerk verzekerd van een toekomst waar ook volgende generaties van kunnen genieten.

Nieuwsgierig? Ontdek meer op www.donatus.nl.

donatus

verzekert kerken en monumenten

Margriet van der Kooi

Derde plekken: Huizen van *welkom*

BEELD Ringnaldo

Jaren geleden leerde ik van prof. Henk de Roest het begrip Derde Plek. Sindsdien kom ik die Derde Plekken overal tegen (zie ook het Spiegelgesprek op pagina), zoals een vrouw die graag zwanger wil worden overal kinderwagens ziet. Wat bedoeld wordt? De Eerste Plek is je huis, waar je met anderen of alleen woont. De Tweede Plek is je werk, vrijwillig of betaald. Met De Derde Plek wordt bedoeld een sociale omgeving, anders dan thuis en werk. Voorbeelden van Derde Plekken zijn: kerken, cafés, koren, buurthuizen, het bankje in de supermarkt waar je een kop koffie haalt en anderen ontmoet. Derde Plekken zijn het cement van de samenleving.

Bij ons in Driebergen heeft de diaconie van de Protestantse Kerk dat goed begrepen. In de schaduw van de vleugels van de Grote Kerk hebben we een bijzonder lunchrestaurant, Koek&Ei. Kwetsbare mensen vinden er werk, gecoacht door professionals. Er wordt duurzaam en verrukkelijk gekookt – ik spreek er graag af. Ontmoetingsplek bij uitstek.

Deuren open! – een vriendin vertelde over hoe in Amsterdam-Zuid de Willem de Zwijgerkerk intensief samenwerkt met verschillende groepen in Amsterdam en een Plek van Welkom aanrichtte. ‘Ik kom van een verrukkelijk feest in onze kerk, 200 kwetsbare mensen genodigd aan mooi gedekte tafels, een driegangendiner, gekookt en georganiseerd door kerkelijke en niet-kerkelijke vrijwilligers, deels met een bijdrage van de gemeente Amsterdam.’

Margriet van der Kooi is hart- en zielzorger in het Daan Theeuwes Centrum in Woerden, eerder geestelijk verzorger in verscheidene ziekenhuizen. Zij is verbonden als predikant aan de PKN Woerden. Daarnaast publiceert zij boeken en artikelen, werkt mee aan de podcasts van Eerst Dit en is spreker over pastorale en ethische onderwerpen. Zie ook: www.margrietvanderkooi.nl.

Ik moest meteen denken aan een Bijbelverhaal, over mensen die een uitnodiging voor een feestmaal afsloegen, omdat het hen niet gelegen kwam. Daarop nodigde de heer des huizes in hun plaats mensen van de straat. En aan dat andere Verhaal, waar vier mannen een verlamde bij Jezus brachten. De ingang van dat huis was geblokkeerd, mensen hadden geen oog voor wat achter hen gebeurde. De mannen, creatief, hakten een gat in het dak. Een Plek van Welkom, van ontmoeten, een Derde Plek.

Solidariteitskas:

subsidie voor toekomstgerichte gemeenten

De Hervormde Gemeente Jisp kon haar kerk openhouden door een samengaan met buurgemeente Wormer. De Solidariteitskas betaalde mee aan de begeleidingskosten van het fusieproces. "En nu zingen we weer!"

Bekijk alle subsidiemogelijkheden op protestantsekerk.nl/solidariteitskas

LICHTONTWERP

"Een merkonafhankelijk **lichtadvies** van **lichtplossing** tot levering!"

UW KERKGEBOUW VERLICHTEN?

- ✓ Binnen- en buitenverlichting;
- ✓ Volledige projectontzorging;
- ✓ Ruime ervaring met kerkgebouwen.

 LUXIMPROVE
Professionele led-verlichting

Blijk van waardering

Onderscheidingen

Als blijk van waardering voor hun jarenlange inzet kregen de volgende personen in de afgelopen periode een VKB of PKN onderscheiding uitgereikt.

VKB Onderscheidingen

Jan Pronk
Beemster
55 jaar organist

Johannes Jacob de Vries
Gasselte
75 jaar organist

Minze Vries
Jistrum
51 jaar organist

Hennie van der Ouw-Koenkoop Leiden
circa 38 jaar administratief medewerkster

Henricus de Gooijer
Nijverdal
45 jaar organist

Simon Jan van Loon
Rotterdam Noordrand
40 jaar organist

Isabella Maria Anna Dijkgraaf Beekbergen
40 jaar organist

Arend Jan Gerrit Vennebekken Groenlo
32 jaar administrateur

 Goud met briljant

 Goud

 Zilver

 Brons

 Erepenning

Antonie Hendrik Kappert
Havelte, 40 jaar coördinator
Kerkbalans en lid kerkenraad

Dirk Willem Jansen
Bergharen-Hernen
26 jaar diverse functies

Jacob Ruiter
Diever
24 jaar kerkrentmeester

Lambert Cornelis Johannes van der Meijden
Genderen
circa 30 jaar organist

Cornelis Petrus Auwerda
Heeze, 25 jaar onderhouds-
medewerker kerkhof

Willem Cornelis de Ronde
Sommelsdijk
12 jaar kerkrentmeester

Arjan van der Velden
Sommelsdijk
8 jaar kerkrentmeester

Jan Reehorst
Nieuw-Beijerland
12,5 jaar koster

Hendrika Rebecca Reehorst-Oosterom
Nieuw-Beijerland
12,5 jaar koster

Reint Elling
Emmen
65 jaar organist

Niet op de foto, ook onderscheiden:

- Johan Jan Bulk, De Bilt, Goud met briljant: 60 jaar organist
- Jan Allard Beldman, Holten, Goud: circa 40 jaar medewerker onderhoud De Kandelaar
- Teunis Looman, Geldermalsen, Zilver: 20 jaar administrateur CvK (postuum uitgereikt)
- Antonia Wilhelmina Mugge, Geldermalsen, zilver: 27 jaar organist
- Frederik Zondag, Oost Groningen, zilver: 25 jaar koster
- Dirk Hendrik Maaijen, De Bilt, brons: 15 jaar ledenadministrateur

PKN Onderscheidingen

Augustinus van den Hoogen

Amersfoort
50 jaar oud kerkenraadslid
en medewerker CvK

Arnoldus van Wijk

Goes
40 jaar kerkorganist

Niet op de foto, ook onderscheiden:

- Cornelis Steketee, Huizinge, Goud met briljant: 50 jaar organist
- Marieke E.J. den Braber, Commissie Fonds Kerk en Wereld, Brons: 8 jaar voorzitter
- Cees Hendriks, Commissie Fonds Kerk en Wereld, Brons: 12 jaar lid

- Goud met briljant
- Goud
- Zilver
- Brons
- Erepenning

Jan Kamphuis

Hardenberg-Heemse
40 jaar organist

Arendina Christina Vennebekken-Tukkers

Groenlo, 32 jaar diaken,
ouderling, ouderling-scriba

Teunis Barnhoorn

Katwijk aan Zee
35 jaar diverse functies

Ferdinanda Marina van der Wilt-Drees

Maasdam
50 jaar medewerker HVD

Jan Cornelis Temminck
Asperen
26 jaar penningmeester

Hendrikje Maathuis-Klinge
Sibculo-Kloosterhaar
25 jaar scriba

Frederik van den Berg
Vaassen
25 jaar koster

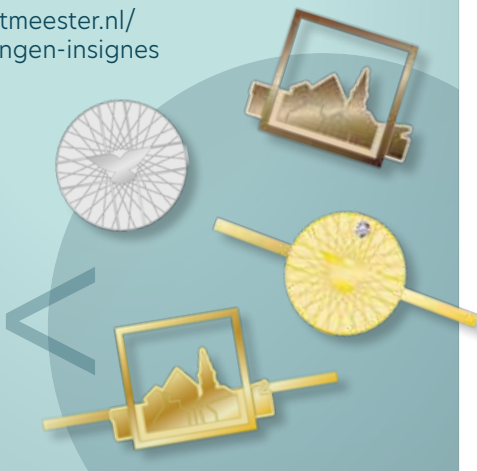
Jan Bernard Toussaint van der Wal
Ter Apel
70 jaar organist

Verdient iemand in jouw gemeente een onderscheiding?

Van zowel de VKB-als de PKN-draaginsignes zijn diverse uitvoeringen beschikbaar.

Daarnaast is in beide varianten ook een erepenning in standaard verkrijgbaar.

Je vraagt ze aan via:
www.kerkrentmeester.nl/onderscheidingen-insignes

vka vankooten architectuur

nieuwbouw | verbouw | interieurontwerp
www.kerkarchitect.nl

LAKERVELD
 Ingenieurs & Architecten

Nieuwe huisstijl en website voor Lakerveld Ingenieurs & Architecten.

Wij slaan de bladzijde om naar een volgend hoofdstuk! Een nieuwe huisstijl en website maken ons bureau herkenbaar en klaar voor de toekomst. Bekijk welke projecten wij de afgelopen jaren hebben uitgevoerd op onze vernieuwde website.

LAKERVELD-NOORDELOOS.NL

VELLEMA
TORENUURWERKEN

Passie voor mens en techniek!

Vellema Torenuurwerken
 Dé specialist op het gebied van onderhoud, reparatie, restauratie of vervanging van:

- ✓ Luidklokken, slaghamers, klepels en luidmotoren
- ✓ Wijzers, wijzerplaten en aandrijvingen
- ✓ (Led) verlichting op wijzers en wijzerplaten
- ✓ Monumentale uurwerken
- ✓ Automatisch gewichten-opwindsysteem
- ✓ Slingervangstelsel t.b.v. tijdcorrectie van monumentale uurwerken
- ✓ Moederklokken met DCF-ontvanger

Ook voor het verzorgen van periodieke smeer- en inspectiebeurten aan de klokken- en uurwerkinstallaties kunt u bij ons terecht

Vellema Torenuurwerken B.V.

- 📍 Grienedyk 48, 9074 AC Hallum
- ☎ 0518-432299
- 🌐 www.torenuurwerken.nl
- ✉ info@vellema.nl

Volgende keer in Kerkbeheer ...

... staat het eigen vermogen centraal. Niet alle kerken beschikken over (historisch) vermogen, maar tegelijk zijn er behoorlijk wat gemeenten met vastgoed of grond in hun bezit of beheer. Kerkbeheer gaat erover in gesprek met onder andere hoogleraar Thijs Tromp, die een groot onderzoek doet naar grondbezit en grondbeheer door kerken en diaconieën.

**“Wie zijn land
bewerkt, zal
met brood
verzadigd
worden.”**

Spreuken 28:19a

12 JUNI

- Inspiratiedag over het rentmeesterschap van de toekomst

WEBINARS

Voor de zomer staan er geen webinars meer gepland. In het najaar zullen weer interessante webinars worden aangeboden.

Voor het actuele aanbod webinars kijk je op www.kerkrentmeester.nl/vkb-academy/ of in de agenda op onze website.

UITGELICHT

BIJENKOMSTEN KERKELIJKE BEGRAAFPLAATSEN

De commissie beheer kerkelijke begraafplaatsen organiseert in juni twee fysieke bijeenkomsten in het land voor kerkelijke gemeenten die een begraafplaats hebben. Onderwerpen die aan de orde komen zijn onder andere de toekomst van de kerkelijke begraafplaats en de kerkelijke regelgeving voor kerkelijke begraafplaatsen. Verder is er ruimte om ervaringen uit te wisselen.

- **19 JUNI**
Geldermalsen
- **27 JUNI**
Joure

Aanmelden kan door middel van het invullen van het aanmeldingsformulier (www.kerkrentmeester.nl/kerkelijke-begraafplaatsen-bijeenkomst/)

Benefits that truly benefit

VKB Verzekeringen

De VKB biedt in samenwerking met Mercer Marsh Benefits een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schades melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen.

- Bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- Brandverzekering
- Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- Rechtsbijstandverzekering
- Werkgeversaansprakelijkheid
- Groepsreis/ongevallenverzekering
- Ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- Persoonlijke ongevallenverzekering
- Vervangingsverzekering predikanten
- Verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- Fraude- en geldswaardenverzekering

Uw contactpersonen

Dimfie van Sundert
06 155 89 596
info.vkb@mmc.com

Chung Man Luong
06 255 13 575
info.vkb@mmc.com

